

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI ÇOCUĞU
OLAN EBEVEYNLERİN GÜNLÜK RUTİNLERİ
KULLANIMLARI İLE ÖZ YETERLİLİKLERİNİN
İNCELENMESİ

Şevval ÖZYER

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA

2024

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI ÇOCUĞU OLAN
EBEVEYNLERİN GÜNLÜK RUTİNLERİ KULLANIMLARI İLE
ÖZ YETERLİLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Şevval ÖZYER

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Çiğdem Aytekin

ANKARA

2024

ONAY SAYFASI

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN GÜNLÜK
RUTİNLERİ KULLANIMLARI İLE ÖZ YETERLİLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

Öğrenci: Şevval Özyer

Danışman: Doç. Dr. Çiğdem Aytekin

Bu tez çalışması 06/06/2024 tarihinde jürimiz tarafından "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı" nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: *Prof. Dr. Zeynep ÇETİN*
Hacettepe Üniversitesi

Tez Danışmanı: *Doç. Dr. Çiğdem AYTEKİN*
Hacettepe Üniversitesi

Üye: *Dr. Öğr. Şule NAMLI*
Artvin Çoruh Üniversitesi

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

29 Temmuz 2024

Prof. Dr. Müge YEMİŞCİ ÖZKAN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

29/07/2024

Şevval ÖZYER

1

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr., iğdem AYTEKİN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

şevval ÖZYER

TEŞEKKÜR

Çocuk gelişimi alanında yüksek lisans sürecimde tecrübelerini, değerli bilgilerini, sabrını ve enerji dolu ruhunu benimle paylaşan; tez çalışmam sırasında birçok kez beni motive eden ve enerjimi yükselten, desteğini, emeğini ve özellikle sabrını esirgemeyen değerli ve canım danışmanım Doç. Dr. Çiğdem Aytekin'e,

Tez çalışması sürecinde nicel veri analizi sürecinde değerli bilgilerini benimle paylaşan hocalarıma,

Tez çalışmamın bir parçası olan Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocukları Olan Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumları Kontrol Listesi için uzman görüşü sunan ve bilgileriyle destekleyen çok değerli hocalarıma,

Tez sürecimde desteklerini esirgemeyen, her başvurduğumda yorumlarını ve katkılarını sunan meslek arkadaşlarım ve değerli arkadaşlarıma,

Veri toplama sürecinde vaktini ayırıp katkı sağlayan tüm ebeveynlere,

Tez süreci boyunca her zaman destek veren güzel aileme ve geceli gündüzlü bu süreci beraber paylaştığım ve negatif enerjilerimi alan değerli eşime,

Sonsuz ve tüm sevgimle teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Özyer, Ş., Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocukları Olan Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumları ile Ebeveyn Öz Yeterliliklerinin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024. Bu araştırmada, Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı bulunan çocukların ebeveynlerinin günlük rutinleri kullanım durumları, ebeveyn öz yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve günlük rutinleri kullanım durumu ile ebeveyn öz yeterliliğinin bazı demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeline göre planlanmış olup, kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan 102 (84 anne ve 18 baba) ebeveyn katılmıştır. Veri toplama aracı olarak literatür taraması sonucunda 5 alan uzmanı ve 1 istatistik uzmanından görüş alınarak oluşturulan “Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocukları Olan Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Kontrol Listesi”, “Demografik Bilgi Formu” ve “Çocuğu Otizm Spektrum Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen veriler çocukların cinsiyetine, yaşına, tanı aldığı yaşa göre; ebeveynlerin ise yaşına, öğrenim düzeyine, sosyo-ekonomik düzeyine, çocuk sayısına ve cinsiyetine göre analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistik yöntemleri kullanılmıştır. Bulgulara göre; ebeveynlerin öz yeterlilikleri cinsiyete, yaşa, öğrenim düzeyine, çocuğun tanı aldığı yaşa, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır; ancak ebeveyn yeterlilik ölçeğinin alt boyutlarında ve günlük rutinleri kullanım durumuna yönelik yapılan analizlere maddesel boyutta bakıldığında anlamlı farklılıkların ortaya çıktığı görülmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuçlar literatür kapsamında bulgulanmış ve tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, günlük rutinler, öz yeterlilik, ebeveyn öz yeterliliği.

ABSTRACT

Özyer, Ş., Investigation of Daily Routine Usage and Parental Self-Efficacy of Parents of Children Diagnosed with Autism Spectrum Disorder, Hacettepe University, Graduate School of Health Sciences, Child Development and Education Program, Master's Thesis, Ankara, 2024. This study aimed to examine the relationship between daily routine usage and parental self-efficacy of parents of children diagnosed with Autism Spectrum Disorder and to determine whether daily routine usage and parental self-efficacy differ according to some demographic variables. The research was planned according to the relational screening model, which is one of the quantitative research methods, and the snowball sampling method was used. 102 parents (84 mothers and 18 fathers) of children diagnosed with Autism Spectrum Disorder participated in the study. As a data collection tool, the “Daily Routine Usage Checklist of Parents of Children Diagnosed with Autism Spectrum Disorder”, “Demographic Information Form” and “Parent Efficacy Scale for Parents of Children Diagnosed with Autism Spectrum Disorder”, which were created by obtaining opinions from 5 field experts and 1 statistics expert as a result of literature review, were used. The obtained data were analyzed according to the gender, age, age at which children were diagnosed; and the age, education level, socio-economic level, number of children and gender of parents. Descriptive statistics methods were used in the analysis of the data. According to the findings; parents' self-efficacy did not differ statistically significantly according to gender, age, education level, age at which children were diagnosed, and number of children; however, when the analyses made on the sub-dimensions of the parental efficacy scale and the usage of daily routines were examined in material terms, it was seen that significant differences emerged. The results obtained from the research were found and discussed within the scope of the literature.

Key Words: Autism Spectrum Disorder, diaries, self-efficacy, parental self-efficacy.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii
TABLolar	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Kapsam ve Önem	1
1.2. Amaç	3
1.3. Temel Problem	4
1.4. Alt Problemler	4
1.5. Sayıtlar	4
1.6. Sınırlılıklar	5
2. GENEL BİLGİLER	6
2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu'nun Tarihçesi ve Tanımı	6
2.1.1 Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuğu Olan Ebeveynler	7
2.2. Rutinler	8
2.2.1. Günlük Rutinler	9
2.2.2. Ebeveynlerin Günlük Rutinleri	10
2.2.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuğu Olan Ebeveynlerin Günlük Rutinleri	10

2.6. Öz Yeterlilik	11
2.6.1. Ebeveyn Öz Yeterliliği	12
2.6.2. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuğu Olan Ebeveynlerde Öz Yeterlilik	14
3. GEREÇ VE YÖNTEM	17
3.1. Araştırma Modeli	17
3.2. Evren ve Örneklem	17
3.3. Veri Toplama Araçları	20
3.3.1. Demografik Bilgi Formu	21
3.3.2. Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Soru Formu	21
3.3.3. Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği	22
3.4. Veri Toplama Süreci	23
3.5. Verilerin Analizi	24
4. BULGULAR	28
5. TARTIŞMA	63
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	78
6.1. Sonuç	78
6.1.1. Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği Elde Edilen Sonuçlar	79
6.1.2. Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Formu'ndan Elde Edilen Sonuçlar	79
6.1.3. Regresyon Analizi Sonucunda Elde Edilen Sonuçlar	79
6.2. Öneriler	80
7. KAYNAKÇA	82
8. EKLER	88

EK – 1: Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Kontrol Listesi

EK – 2: Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği

EK – 3: Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği İzni

EK – 4: Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu Etik Kurul İzni

EK – 5: Orijinallik Raporu

EK – 6: Dijital Makbuz

9. ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR

OSB Otizm Spektrum Bozukluğu

TABLOLAR

Tablo	Sayfa
3.1.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	18
3.2.Araştırma Verilerinin Normallik Analizine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları	25
4.1.Katılımcıların, Çocuklarının Cinsiyetine Göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	28
4.2.Katılımcıların, Çocuklarının Cinsiyetine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması	29
4.3.Katılımcıların Cinsiyetine Göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	32
4.4.Katılımcıların Cinsiyetine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması	33
4.5.Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	38
4.6.Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması	39
4.7.Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	42
4.8.Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması	43
4.9.Katılımcıların Çocuklarının Tanı Aldığı Yaş Gruplarına Göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	46
4.10.Katılımcıların Çocuklarının Tanı Aldığı Yaş Gruplarına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması	47
4.11.Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	51
4.12.Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması	52
4.13.Katılımcıların Mesleklerine Göre Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	55
4.14.Katılımcıların Mesleklerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması	56
4.15.Katılımcıların Eğitim Düzeyleri ile Çocuklarıyla Kitap Okuma Skorları Arasındaki İlişkiye Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi	60
4.16.Katılımcıların Yeterlik Düzeyleri ile Çocuklarıyla Kitap Okuma Skorları Arasındaki İlişkiye Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi	61

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın kapsamı, amacı, alt problemleri, varsayımları ve sınırlılıkları açıklanmıştır.

1.1. Kapsam ve Önem

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), Amerikan Psikiyatri Birliği'nin (American Psychiatric Association, APA) 2013 yılında yayımladığı, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı Beşinci Baskısında (DSM-5) sınırlı sosyal iletişim ve etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerinde sınırlılıklar, iletişim başlatma ve devam ettirmede zorluk, stereotipik davranışlar ve etkinlikler, aynılığa aşırı bağlılık olarak tanımlanmaktadır (1). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde ise otizm, "erken çocukluk döneminde görülmeye başlayan, sosyal etkileşim ve iletişim bozukluğu ile ilgi ve etkinliklerin belirgin sınırlılığı gibi özelliklerle kendini gösteren yaygın gelişimsel bozukluk durumu" olarak tanımlanmaktadır (2). Otizm tanısı almış çocuğu bulunan bir aile için, ailedeki bireylerin tanıyı kabul etmesi, ebeveynlerin otizmin getirdiği gelişimdeki sınırlılıkları ve bunlara karşı belli olmayan yeni durumlarda uyum sağlaması, ailenin şok yaşamasına ve yeni durumlara alışma zorluğunu beraberinde getirir (3). Ayrıca, ebeveynlerin stres, öz yeterlilik, depresyon, ebeveynlik rolleri, çevresel faktörler; günlük yaşam rutinleri gibi belli durumlarının devam etmekte olan yaşantılarında değişimleri ve zorlukları beraberinde getirmektedir.

Rutinler, her gün yaklaşık olarak aynı saatte, tahmin edilebileceği gibi aynı sırada meydana gelen olaylar gibi zamansal düzenliliğe sahip faaliyetler olarak tanımlanır (4). Aktif veya pasif, basit veya karmaşık, bireysel veya toplumsal, rahat olan veya rahatsız eden ve bunlar gibi birçok yönden birbirleriyle farklı olan durumlarda, çoğu insanın günlük rutinleri vardır. Örneğin bir bebeğin, çalışan veya çalışmayan kadın ve erkeklerin, hastanede olan hastaların bir rutini vardır (5). Aile rutinleri, aile bütünlüğü içinde günden güne, haftadan haftaya tekrar eden ve birbirine model oluşturan faaliyetlerdir (6). Bu rutinler ailenin günlük amacını etkili bir biçimde yerine getirmek için etkinlikleri düzenlemeye ve koordine etmeye yardım eder. Bir

rutin sadece bir görevi veya birden fazla sıralı görevi kapsayabilir (7). Çocukların birincil bakıcıları-aileleri tipik aile rutinlerinin devamını sağlayarak çocukların iyi oluş hallerine yoğun bir destek sağlayabilirler (8). Çocukların rutinleri ise; oyun, beslenme ve öz bakım gibi öğrenmenin birincil kaynakları olarak açıklanabilir (7). Çocukların temel birincil kaynakları kendi içinde rutinleri kapsamaktadır (6). Yemek yemek, el yıkamak, oyuncaklarla oynamak gibi günlük rutinler neredeyse tüm ailelerde olduğu için çocuk bakımının temelini oluşturur. Düzenli bir şekilde ortaya çıktığı ve ailenin desteğini gerektirdiği için çocukların iletişimini, etkileşimini ve öğrenme becerilerini destekleme adına çok uygundur (9). Aynı zamanda öngörülebilir, tekrarlanabilir ve işlevsel bir çerçeve içinde olduğundan dolayı hem yetişkin hem de çocuk için destekleyici bir çerçeve sağlar (10). Dans etmek, parmak boyası yapmak, dışarıda oynamak gibi oyun rutinleri; alt değiştirme veya tuvalete girme, el yıkama, yemek yeme, ayakkabı giyme gibi aile rutinleri; bakmak için bir kitap seçme, arkadaş selamlama, oyuncakları toplama gibi geçiş rutinleri erken bakım ve eğitim programında yer alır. Her bir rutin aktivitesi çocuklara zengin öğrenme ortamı sağlar (11). Buradan hareketle rutinlerin hayatımızın parçaları ve düzenleyicileri olduğu da söylenebilir.

Brewin, Rawnick ve Schormans (12)'in araştırmasında OSB'li çocuklar için günlük rutinlerin öngörülebilir olması çok faydalı olduğuna değinilmiştir. Ebeveynlerin günlük rutinlerinde çocuklarının davranışları ile ilişkili ihtiyaçlarının tespit edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir (12). Buradan hareketle ebeveynler için günlük rutinelere katılımlarının belirlenmesinin önemli olabileceği görülmektedir. Çocukları otizm tanısı almış ebeveynlerle yürütülen bir çalışmada, günlük rutinleri gerçekleştirmede daha az zorluk yaşayan OSB tanısı almış çocuğa sahip ailelerin daha az gerginlik yaşadığı ve bu ailelerin süreçte farklı kaynaklardan duygusal ya da sosyal destek almalarının yaşam kalitelerine daha fazla katkı sağladığı belirtilmiştir (13). Dolayısı ile OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin rutinleri kullanım durumlarının belirlenmesi ve buna yönelik destek gereksinimlerinin karşılanması yaşam kalitelerinin iyileştirilmesinde ve yeterliliklerinde önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Öz-yeterlilik, kişinin olabilecek durumları yönetmek için gerekli olan eylemlerini organize etme ve yürütme yetenekleridir. Yeterlilik inançları, insanların nasıl düşündüklerini, nasıl hissettiklerini, kendilerini nasıl motive ettiklerini ve hareket ettiklerini etkilemektedir (14). Buradan hareketle, ebeveynlerin çocuklarıyla günlük rutinlerindeki öz-yeterlilik algısının; günlük durumları yönetme, yürütme ve başa çıkma gibi kabiliyetlerine inancını etkilediği söylenebilir.

İnal ve Aktürk (15) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, araştırmacılar, otizmlili çocuklara sahip ailelerin yaşam kalitelerini belirleyen normal gelişim gösteren çocuklarla özel gereksinimli çocukları karşılaştırarak öz yeterlik düzeyi düzeylerini ele almışlardır. Aynı çalışmada özel gereksinimli çocukların öz yeterlilik düzeyleri normal gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır. Ancak benzer çalışmalara bakıldığında, özellikle sürdürülebilir olumlu ebeveynlik tutumlarına etki eden öz yeterlilik düzeyinin aracı etkisinin pozitif anlamda yordama gücünü açıklayan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır (3). Bu kapsamda öz yeterliliğin; ebeveynlerin katılımı yönünden baktığımızda bu çalışmada da OSB tanılı çocukların ebeveyn katılımlarının ilişkisel olarak inceleme sonuçları ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

Tüm bu bilgilerden yola çıkılarak, çocuk yetiştirme sürecinde önemli bir faktör olan ebeveynlik yeterlik algısının OSB'li çocuğa sahip ebeveynlerde günlük rutinleri kullanım düzeyleri ile ilişkisinin ortaya konulmasının, ileriye dönük destek süreçlerinde önemli bir bilgi sağlayabileceği öngörülmüştür. Özellikle de OSB tanılı çocukların rutinelere olan bağlılığı ve rutinlerin önemli bir gelişimsel destek fırsatı sunduğu düşünüldüğünde rutinlerin kullanımının ebeveynlerin yeterlik düzeyiyle de nasıl bir ilişki içinde olduğu görmek önemli görüşmüştür.

1.2. Amaç

OSB tanısı olan çocuklar için günlük rutinlerin devamlılığı önemlidir. OSB tanısı olan çocuklar sosyal gelişim, iletişim, etkileşim gibi boyutları gerçekleştirmede sınırlılık yaşadıkları için günlük rutinlerin düzenlenmesi ve var olan günlük rutinlerin kullanımlarının artırılması gerekmektedir. Çocuklar günün ve ev ortamındaki yaşantılarının büyük çoğunluğunu ebeveynleriyle geçirdikleri için ebeveynlerin de çocuklarıyla günlük rutinleri kullanım durumları ile ebeveyn öz yeterlilikleri

arasındaki ilişkinin nasıl olduğu merak konusu olmuştur. Buradan hareketle bu araştırmanın temel amacı, Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı bulunan çocukların ebeveynlerinin günlük rutinleri kullanımlarını incelemek, ebeveyn öz yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve günlük rutinleri kullanım ile ebeveyn öz yeterliliğinin bazı demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir.

1.3. Temel Problem

Araştırma kapsamında, Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı bulunan çocukların ebeveynlerinin günlük rutinleri kullanımları ile ebeveyn öz yeterlilikleri arasındaki ilişki nasıldır? temel sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda araştırmanın alt problem cümleleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

1.4. Alt Problemler

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin günlük rutinleri kullanımları ne düzeydedir?

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin öz yeterlik algıları ne düzeydedir?

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin günlük rutinleri kullanımları bazı demografik bilgilere (yaş, eğitim düzeyi, meslek, çocuğun okula gitme durumu, vb.) göre farklılaşmakta mıdır?

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin öz yeterlik algıları bazı demografik bilgilere (yaş, eğitim düzeyi, meslek, çocuğun okula gitme durumu, vb.) göre farklılaşmakta mıdır?

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumları ile ebeveyn öz yeterlilikleri arasında ilişki var mıdır?

1.5. Sayıtlar

Araştırmaya katılan Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumları kontrol listesini ve ebeveyn öz yeterlilik ölçeğinde yer alan soruları gerçekliğı yansıtabilecek şekilde gerçekçi yanıtladığı

varsayılmıştır. Aynı zamanda araştırmaya katılan ebeveynlerin, ankete katılım sağlarken içinde buldukları durum ve ruh halleri tam olarak bilinemediğinden yanıtların düşünülerek ve anlaşılabilir şekilde verildiği varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocuğa sahip ve çalışmaya katılma konusunda gönüllü olan, internet erişimi ile çevrimiçi olarak veri toplama araçlarına erişebilen ebeveynlerle sınırlıdır.

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumları ile ilgili kontrol listesi yanıtları, araştırmacı tarafından oluşturulan “Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuğu Olan Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumları Kontrol Listesi”nde yer alan sorularla ve ebeveynlerin öz yeterlilik algısı “Çocuğu Otizm Spektrum Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği”nin ölçtüğü ile sınırlıdır.

Ayrıca, yürütülen çalışma tez çalışması kapsamında yürütüldüğü için belirli bir zaman dilimi içinde bitirilmesi gerekmektedir, dolayısıyla çalışma grubu özel bir grubu temsil ettiği ve araştırma dahil olma kriterleri ile gönüllülük esasına dayandığı için ulaşılabilen maksimum sayıda ebeveyne ulaşılmaya çalışılmıştır. Buna istinaden araştırma çalışmaya dahil olan 102 ebeveynle sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu'nun Tarihçesi ve Tanımı

Otizm Spektrum Bozukluğu, uzun yıllardır üzerinde araştırmaların devam ettiği, son yıllarda ise yaygınlığının arttığı nöro-gelişimsel bir bozukluk olarak bahsedilmektedir (16). Otizm spektrum bozukluğu, sosyal etkileşim ile sosyal iletişimde kalıcı bozukluklar ve sınırlı tekrarlayıcı davranışlarla karakterize olan ve gelişimin erken dönemlerinde ortaya çıkan nörolojik gelişimsel bir bozukluk, olarak tanımlanmaktadır (1).

Otizm Spektrum Bozukluğu'nun nörobiyolojisinin ve genetik nedenlerinin anlaşılmasında yürütülen çalışmalara rağmen, Otizm Spektrum Bozukluğu'nun tanısı davranışsal olarak tanımlanan klinik semptomların tanımlanmasına ve raporlara devam edilmektedir (17). Temel semptomlara baktığımızda; sosyal iletişim/etkileşim ve sınırlılığı, tekrarlayan davranış kalıpları, kişilerin niyetini anlamadaki zorluklar, etkileşimli göz temasının az olması ve jestlerin atipik kullanımı ve anlaşılmasındaki güçlükler, sosyal iletişimin ve hayali oyunların yanı sıra akranlara ilginin az olması atipik gelişimin habercisidir. Otizm Spektrum Bozukluğu'nun belirtileri ayrıca görme (jest) ve işitme (dil) gibi duyuşsal stratejiler arasında taklit ve bilginin işlenmesindeki eksikliklerle şekillenmekte olduğu belirlenmiştir (1, 17). Otizmin düzeyi çocuktan çocuğa farklılık göstermekte olup genel özellikleri; iletişim başlatmada veya sürdürmede zorluk, duyguları ifade etmede güçlük, ortak dikkati kurmada güçlük, etrafındaki birey ve durumlara karşı ilgi göstermeme, tekrarlayan tutumlar, alıcı ve ifade edici dildeki güçlükler gibi belirleyici özellikler gözlenebilmektedir (18).

Hastalıkları Önleme ve Kontrol Merkezleri (19) tarafından yapılan son çalışmada dünyada Otizm Spektrum Bozukluğu'nun yaygınlığı 36 çocukta 1 olduğu belirlenmiştir. Bu oranı geçmiş verilerle karşılaştırdığımızda Otizm Spektrum Bozukluğu'nun artışta olduğu görülmüştür. Otizm Spektrum Bozukluğu'nun tanılanma yaşı 5-6 yaş civarında olduğu uzun zaman görülmüş ve aile sürecinde ise anormal gelişim gösteren çocukların ebeveynler tarafından belirlenmesinin 3 yılı aşan sürelerde olduğu belirlenmiştir. Günümüze baktığımızda ise Otizm Spektrum

Bozukluğu'nun tanılanma yaşının 2-3 yaş civarında olduğu belirlenmiştir (20). Otizmin belirtileri her kişide farklı görülür ve genellikle 12-24 ayda fark edilebilmekte olup, gelişimsel gecikmeler yoğunsa 12 aydan önce veya gelişimsel gecikmelerin yoğunluğu daha silik ise 24 aydan sonra da belirlenebilmektedir (21). Otizimli bireylerin aileleri genellikle yaşamlarında önemli ölçüde temel destek kaynağıdır ve otizimli bireylerin hem araştırmada hem de pratikte bakış açılarının dikkate alınması gereklidir (20).

Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocuklarla sistematik çalışılan becerilerin kazanımları üzerine yaptıkları bir çalışmada Sartini ve ark. (23), Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan bireyler normal gelişim gösteren akranlarının aksine gelişim alanlarında olan becerileri göstermek ve becerileri tek başına yapabilmek kabiliyetini arttırabilmek için sistematik (rutine dayalı) öğretim süreçlerine ihtiyaç olduğunu görmüştür.

2.1.1 Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuğu Olan Ebeveynler

Ebeveynler için bir çocuğun aileye katılması ile genellikle pozitif bir hayatlarının olacağını ön görürlerken, aynı zamanda aileye katılan çocukla beraber yeni bir uyum süreci de başlamış olur, bu durum ebeveynler için önemli bir yaşam dönemi olarak ifade edilmektedir (24). Birçok alanda yaşanan bu uyum ve yeni yaşam rutinlerinin oluşturulma süreci ebeveynlerin rollerinin de yenilenmesini ve yeni rutinlerin yapılandırılmasını gerektirir (25).

Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı ile ebeveynleri bekleyen zorlu ve oldukça karışık olabilecek bir dönem de başlamış olur. Tanının ardından ebeveynlerin günlük hayatları ve rutinleri önemli ölçüde değişikliğe uğramaktadır (26). Otizm Spektrum Bozukluğu'nun da getirmiş olduğu başlıca problem davranışlar ve rutin değişikliklerine uyum sağlama konuları da çocukların bakımında yer alan ebeveynleri zorlayabilmektedir (26).

Bir sözcük olarak "otizm" ebeveynlerin beklediği "sağlıklı çocuk" algısı dışında gelişen bir durumu getirdiğinden, bu durum ebeveynleri gelecek açısından

kaygıya, kayba ve diğer negatif duygular yaşamalarına neden olmaktadır (27). Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış çocuğu olan ebeveynlerle yapılan bir araştırmada ebeveynlerin tanı ile ilgili tecrübelerine bakıldığında, ebeveynlerin tanının ardından gelen hafifleme hissinin oluştuğu ancak Otizm Spektrum Bozukluğu'nun hayat boyunca devam eden bir süreç olduğu bilindiğinde ise ebeveynlerde bu durum negatif duygulara neden olmaktadır (26).

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerle yapılan bir araştırmada, sosyal hayatta ebeveynler kendilerine ait bir fanus yaratarak dış yaşantıdan kendilerini çektikleri, hayatı tek başına ilerletmek zorunda oldukları ve çocuklarıyla yaşadıkları güç durumlarda daha fazla tek başınalık duygusu yaşadıkları belirtilmiştir. Aynı araştırmadan hareketle, toplumsal yaşantıda otizme karşı empati yoksunluğu, ebeveynlerin ve özellikle annelerin çocuklarının eğitimi için normal olarak adlandırılan rutinlerden çıkararak rutinlerini değiştirmek zorunda kaldıkları ve annelerin birincil ve sosyal çevrelerinden uzaklaştıklarını hissetmeleri gibi olumsuz duygu ve durumlar oluştuğu belirtilmiştir (28).

OSB tanısı ile beraber ebeveynlerde oluşan duygu değişiklikleri ve rutin değişikliklerinden bahsedilmiştir. Ebeveynler için aileye bir çocuğun katılması rutinlerinde ve duygularında ve aslında yaşam döngülerinde değişimin gereklilikleri görölür. Ancak OSB ile beraber bu durumun daha fazla değişime uğrayacak olması ve ebeveynlerin de birçok faktörden geçerek değişimi sağlaması beklenmektedir. Rutinlerin varlığı ve hem ebeveynler hem de çocuklar için yaşam döngüsündeki yerinden bahsedilecektir.

2.2. Rutinler

Ailenin karışık bir yapıda olduğunu düşündüren fikirlerin süregelmekte olduğu bilinmektedir. Aile bağlamını oluşturan bireylerin ihtiyaçları ve farklı yapıdaki kişilikleri dengeleme ihtiyacı vardır. Yaşam döngüsü içinde aileye baktığımızda ise değişken yapı gösteren ve gelişen değişimlere karşı uyum sağlamaya yönelmesi göz önündedir. Genel olarak ailenin dengeleme, uyum sağlama gibi yapılara yönelmesinin

önünde rutinlerin düzenli uygulanması ve anlamlı ritüellerin varlığının sonucu olabileceği görülmüştür (29).

Aktif veya pasif, bölgesel olarak küçük veya büyük, basit veya karmaşık, bireysel veya sosyal olarak, kısıtlı veya sınırsız veya herhangi bir benzeri olmayan neredeyse herkesin bir günlük rutini vardır; küçük bir bebeğin, aktif yaşayan erkek ve kadınların, hastanedeki bir hastanın rutini vardır (5).

Rutinler, özgün olarak yapılması gerekenleri iletirler. Rutinlerin dili dolaylı değil doğrudandır, eyleme yöneliktir ve çoğunlukla belirlenen rolleri içermektedir. Rutinler an içindeki zamana bağlıdır ve olaylarla ilişkilidir. Gerçekleşecek eylem tamamlandıktan sonra günlük yaşamdaki akış devam eder. Rutinler çok fazla değişikliğe uğramadan tekrarlanır (29).

Kısaca rutinler, bir aktivitenin düzenliliği, bu aktivitenin planlanmasından ve yürütülmesinden kimin sorumlu olduğu ve hangi rollerin verildiği gibi çeşitli bileşenlerden oluşur (30).

Normal gelişim gösteren çocuğun gelişiminde rutinler belirgin şekilde önemli bir yerdedir. Bununla beraber rutinler çocuk için öngörülen bir çevre oluşmasına yardımcı olur. Öngörülebilir çevre ise çocuğun, zamana göre en uygun neler yapılabileceğini, yapılacak olan eylemlerin sırasını, her bir adımdan sonra neler olacağını tahmin etmesine ve çocuğun güven veren bir çemberde hissetmesini sağlamaktadır (31).

Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocuklar rutinlere bağlı olup, rutinler hakkında sabırsız ve ısrarcı davranışlar sergileyebilmektedirler (31).

2.2.1. Günlük Rutinler

Günlük hayatın önemli bir parçası olan ve doğal akış içinde oluşan aktiviteler çocuklar için önemli rutinler olarak tanımlanır. Yinelenen ve tahmin edilebilir olan rutinler, gelişimsel beceriler için de belirli bir sınır çizer (32).

Günlük rutinler içinde tek taraflı bir etkileşim yoktur. Ebeveyn çocuğu etkilediği kadar, karşılık olarak, çocuğun davranış çıktıları da ebeveyni etkilemektedir.

Örneğin; prematüre doğan bir çocuğun gelişim alanlarında gecikmeler yaşayabileceği bilinmektedir. Bununla birlikte ebeveyn çocuğu takibinde gelişim gecikmesine dair bulgulara rastlıyorsa, gecikmenin yaşandığı gelişim basamağına göre çocuğun gelişimini desteklemek adına ebeveynin rutinlerde düzenlemeleri görülmektedir (33).

Ebeveynliğin ilk zamanlarını ve devam eden sürecini; beslenme zamanı, banyo yapma zamanı, uyku zamanı, bez değiştirme zamanı gibi rutinler oluşturulmalıdır. Günlük rutinlerin ilk koordinasyonunu sağlamak ilk zamanlarda tahmin edilemez ve zordur. Bunun yanında çeşitli zorluklardan biri ise, günlük akışın içinde yer alabilecek bakım rutinlerini oluşturmaktır (34).

2.2.3. Ebeveynlerin Günlük Rutinleri

Aile düzeninin dünya çapında oluşturulan çoğu verinin yanında aile içindeki rutinler üzerinde yapılan çalışmalarda; rutinlerin önemli yapıda olduğu görülmektedir (29).

Aile rutinleri, bir aile birimi içinde günden güne, haftadan haftaya ailenin sınırlarını çizen; tahmin edilebilir ve tekrar eden kalıplar olarak tanımlanmaktadır (35). Tekrar eden bir yapıya sahip olan rutinler aile hayatının düzenini sağlar (29).

Aileye yeni dahil olan çocuğun yaşamının ilk üç yılında genel olarak yerleşen günlük rutinleri; uyku rutini, beslenme rutini ve uyumadan önceki rutinler olmaktadır. Bu günlük rutinlerin nasıl ve ne şekilde organize edileceği ebeveynler için endişe konusu olabilmektedir (29).

2.2.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuğu Olan Ebeveynlerin Günlük Rutinleri

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin günlük yaşam rutinlerinde çocukları ile geçirdikleri vakitlere yönelik ihtiyaçlarının tanımlanması önemlidir (36). Aynı zamanda günlük yaşam rutinleri içerisinde otizmlili çocukların davranışlarının ebeveynlerin çocuklarıyla olan rutinlerindeki ihtiyaçlarının tanımlanmasında önemli olabileceği düşünülmektedir (36).

Otizimli çocuğu olan ebeveynlerin günlük rutinlerinde oyunda incelendiğinde yapılan bir araştırmada otizimli çocuğu olan anne-babalar, günlük rutinlerde yer alan çocuklarıyla oyunlarında, oyun etkileşimlerinin sınırlı olduğundan söz etmişlerdir (36).

2.3. Öz Yeterlilik

Öz yeterliliği Bandura (37) “Kişinin ileri dönük durumları yönetmek için ihtiyaç duyduğu hareket biçimlerini planlama ve gerçekteşirme konusunda kendi yeteneklerine olan inancı” olarak da ifade etmiştir. Yine Bandura (38) tarafından tanımlanan öz yeterlilik, bireyin var olan davranışları ve hayatında etkisi olan olayları kontrol etme kapasitesine bağlı olan inancıdır. Kişilerin kendisini yapabilecek beceride hissettikleri eylemleri gerçekteşirme olasılığının yüksek, eylemleri gerçekteşirme becerisi yeterli olmadığında ise düşük olasılıkta olması durumu Öz Yeterlilik Kuramı'nın ana ilkesi olduğu bilinmektedir (39).

Bandura (40) öz yeterliğin üç boyutunu dile getirmiştir. İlk boyut bireyin bir görevi başarmanın, bireyi ne derece zorlayacağına dair olan tahminidir (*magnitude*). Eğer birey görevin ilk aşamasında çok zor veya başarması güç olduğunu düşünüyorsa öz yeterlik algısının ve gösterdiği çabanın da daha az olması beklenmektedir. Örneğin, otizm tanısı olan çocuğuyla günlük rutinleri gerçekteştirirken sıkça davranış problemleriyle karşılaşan ebeveyn rutin geçişlerinin çok zor olduğunu ve bunu başaramayacağını düşünerek çabalamaktan vazgeçebilir. İkinci boyut güç (*strength*) boyutudur. Bireyin bir görevi gerçekteşirmek için kendine olan güvenine işaret etmektedir. Örneğin, otizm tanısı olan çocuğuyla günlük rutinlerdeki geçişlerde karşılaştığı davranış problemlerine ilişkin davranış yönetimi konusunda da eğitim alıyorsa bu konuda kendine daha çok güvenebilir. Üçüncü boyut ise, öz-yeterliğin genellenmesidir (*generality of self-efficacy*). Bireyin algılanan öz yeterliliğinin yüksek olduğu durumlardır çünkü birey her bir başarılı girişiminde öz yeterliliğini geneller ve yükseltebilir. Örneğin, ebeveyn otizm tanılı çocuğuyla günlük rutinlerdeki geçişlerinde davranış problemlerini en az yaşadığı durumlarda başarılı olduğunu hisseder ve “ben çocuğumla rutinlerimizde onu daha iyi anlayıp rutinleri ona uygun hale getirerek problemleri azaltabiliyorum” şeklinde genelleyebiliyorsa algılanan ebeveyn öz-yeterliğinin yüksek olması beklentilerin içindedir.

Bireyin performansının yüksek düzeyde olması için var olan becerilerin kullanımında yüksek öz yeterlilik görülmesi, beceriler için gereken çabayı sürdürmesini ve benimsenmesini sağlamaktadır (41).

Bireylerin bilişsel süreçleriyle bağlantılı olan öz yeterlilik, yüksek olan kişilerde durumlara karşı davranışsal tepkilerini planlayıp, bilişsel süreçleri arasında pozitif anlam kurmaktadır. Buna karşın öz yeterliliği düşük bireyler bilişsel süreçleri pasiftir ve durumlarda zorlandıklarında kişi kendini veya kendi dışındaki kişileri suçlamaya yönelik dönüşler vermektedirler (42).

Öz yeterlilikte deneyimin nasıl açıklandığını etkileyen faktörler arasında bireysel, sosyal ve durumsal olmak üzere birçok faktör bulunmaktadır. Örnek verecek olursak; başarının yeterlilik olarak algılanmasının nedeni, bireylerin yeterlilik yargılarına, yapılan işlerin zorluk derecesine, bir olay için harcanan çabaya, bireyin içinde bulunduğu mental ve duygusal duruma ve sosyal çevreden gelen desteğe bağlı olmaktadır (14).

2.3.1. Ebeveyn Öz Yeterliliği

Ebeveyn öz yeterliliği bireyin ebeveyn rolü içinde ne derece başarılı ve becerileri gerçekleştirebildiğine dair olan inancı olarak betimlenmektedir. Ebeveyn öz yeterlilik algısı yüksek bir ebeveynin, ebeveynlik durumları içindeki sorumluluk ve görevleri gerçekleştirirken kendine güvenmesi, ihtiyaçları çocuğuna uygun olacak şekilde karşılaması, zorlandığı durumlarda uygun yolları bulma gayretinde olması beklenmektedir (40).

Ebeveynlik algısının güçlü tanımlayıcılarından biri de ebeveyn öz yeterliliğidir. Ebeveynlik becerilerinde öz yeterlilik güçlü kavramlardan bir tanesi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (43). Aynı şekilde Wittkowski ve ark. (44) çalışmalarında ebeveynlik rolünün işlevselliğinin, ebeveyn öz yeterlilik düzeyiyle ilişkili olduğu kanısını destekler nitelikteki olduğu yönündeki bulgulara ulaşmışlardır.

Ebeveyn öz yeterliliği kapsamlı bir öz yeterlilik literatüründen oluşturulduğu bilinmektedir (45). Başka bir tanımla, ebeveyn öz yeterliliği, ebeveyn sorumluluklarını gerçekleştirme becerisine güven ve ebeveynlikte etkin rol alma kapasitesidir (46).

Ebeveyn öz yeterliliğinin, çocuğun gelişiminde ve davranış yapısı üzerinde olumlu etki bırakır (43). Ebeveyn öz yeterliliği, çocuğun gelişimle ilgili davranışlarını sağlaması ve bireyin ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmeyi oluşturmaktadır (45). Aynı zamanda anne-babaların çocuklarının gelişimindeki olgunlaşma ve başarıları için çocuklarını etkileme becerileri ebeveyn öz yeterliliği olarak tanımlanmaktadır (47).

Coleman ve Karraker (43) çalışmasında, ebeveyn öz yeterliliğini arttırması muhtemel olan dört tane oluştan bahsetmişlerdir. Bunlardan ilki çocukluk tecrübeleridir. Çocuklukta yaşanan tecrübeler özellikle çocuğa bakım veren kişi ile olan bağlanma durumları ile ilişkili olduğu belirtilmiş olup öz yeterliliğin başkalarıyla olan bağlantı durumuyla da ilişkisi olduğu belirtilmektedir. İkincisi dış iletilerdir. Dış iletilerin bağlantılı olduğu nokta, kişilerin bulunduğu toplumsal ortamı ve kültürlerinde ebeveynliğe bağlı olan mesajlarla ilişkileridir. Üçüncüsü var olan ebeveynlik tecrübeleridir. Bu tecrübeler, ebeveynin kendi çocuğunda veya toplumda karşılaştığı çocuklarla olan ilişkilerde karşı karşıya geldikleri olaylarla bağlantılıdır. Burada öz yeterliliği etkileyen nokta ise, ebeveyn-çocuk ilişkisinden gelen dönütlerdir. Son olarak dördüncüsü ise, ebeveynliğe bilişsel ve tepkisel olarak hazır bulunuşluk durumudur. Bu kısım ile ilgili sınırlı sayıda bilgiye sahip olsak da gebelikte annenin, annelik rolüne olan pozitif yargıları ile bağlantılı olabileceği belirtilmiştir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, öz yeterliliğin güçlü görüldüğü ebeveynlerde, çocukla olumlu iletişim kurma, çocuğa uygun uyaranlar sağlama, çocuğu kabul etme ve çocuk ile etkili iletişim kurma gibi becerileri desteklemekte oldukları görülmüştür. Öz yeterliliğin daha az görüldüğü ebeveynlerde ise çocuğun dönütlerini olumsuz algılama ve çocukta davranış problemlerini destekleme gibi olumsuz yönden durumlar olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, ebeveynlerin öz yeterlilikleri, çocuğun gelişimini ve iletişimini etkilemektedir (43).

Yapılan çalışmalarda ebeveyn öz yeterliliğinin annelerin psikolojik durumları ilişkili olduğu görülmüştür. Özellikle psikolojik durumların ebeveyn öz yeterliliğinde etkin rol oynadığı düşünülmektedir. Depresyon, başa çıkma becerisi ve stres etkisi yüksek görülen psikolojik durumlardır. Olumsuz ruh halinin ebeveyn öz yeterliliğini

etkileyebileceği aynı zamanda da düşük öz yeterlilik algısı da olumsuz ruh halini etkileyebilmektedir (48).

Bu bağlamlarda, ebeveynlik rollerinde başarılı olan anne-babaların ebeveyn öz yeterliliklerinin de yüksek olduğu görülmüştür. Bu sayede, gelişimsel açıdan ebeveynlerin çocuklarından aldığı geri dönütleri de olumlu olacak aynı zamanda anne-babaların öz yeterlilikle ilgili görüşleri de yükselmiş olacaktır. Bu durum ebeveyn öz yeterlilik algısının düşük olduğu durumlar için de geçerlidir. Düşük öz yeterlilik algısı, çocukların olumsuz tutumları karşısında daha da zayıflayacağı söylenmektedir (48).

Evde öğrenme ortamlarını çocuğa uygun ortam sağlayan ve yüksek ebeveyn öz yeterliliği olan ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte evde geçirdikleri zamanlarda daha yüksek düzeyde ev içi etkinliklere katılım gösterdikleri bilinmektedir (49). Bunun olmasını sağlayan etkenin ise; erken çocuklukta uygun ev ortamı oluşumu çocuğun bilişsel ve akademik gelişimini sağlayabilmesinde önemi büyüktür (49).

Çocuğun gelişime dayalı dönütleri ve ebeveynlik arasında öz yeterlilik aracı işlevi gördüğü, çocuğun bilişsel gelişiminin olumlu yönde ilerlemesini de ebeveynlik etkinliklerine dayanan öz yeterlilik düzeyindeki artışın etkilediği gösterilmiştir (50).

Ebeveyn ve çocuk uyumunda, ebeveynlerin rolleri ile ilgili olan inançları belirgin bir rol oynamaktadır (42).

2.3.2. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuğu Olan Ebeveynlerde Öz Yeterlilik

Ebeveyn öz yeterliliği ve ebeveynlerin çocuklarına sağladıkları ev ortamında bulunan uyaranlar arasında olumlu yönde ilişki olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda öz yeterliliği yüksek bulunan ebeveynlerin, çocuklarının gelişimine fayda sağlayan ev ortamını kurmada olumlu yönde başarı kaydettikleri gözlemlenmiştir (51). Yüksek öz yeterliliğin yaşantıda olumlu yönde etkilerinin olduğu bilinmektedir. Ebeveynlik algısında öz yeterliliğe bakıldığında da yüksek öz yeterliliğin olumlu yönde etkilerinin olduğu görülmektedir. Farklı araştırmalarda ebeveynlik algıyla ilgili yapılan araştırmalar incelenmiştir:

Gelişimi risk altında olan çocukların ebeveynleriyle yapılan bir araştırmada, çocukların dil ve bilişsel gelişimdeki geriliğinin ebeveynlerin öz yeterlilikleri üzerinde etkisi olduğu görülmüştür (52). Çocukların gelişim alanlarındaki sınırlılıkları ebeveynlerin öz yeterlilikleri üzerinde etkilerinin olabileceği görülmektedir. Aynı zamanda çocuğu gelişimsel yönden yetersiz olan ebeveynlerin, sosyal destek ve öz yeterlilik düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında; çocuğu zihinsel yetersizliğe sahip olan ebeveynlerin öz yeterliliklerinin diğer yetersizlik alanlarından birine sahip çocuğu olan ebeveynlerden daha yüksek öz yeterlilik algısının olduğu sonuçları görülmüştür (53). Bu araştırmada zihinsel yetersizlik dışında OSB için ebeveyn öz yeterlilik algısının daha az olduğu görülmüştür. Bir çocuğun yetersizlik alanlarından herhangi bir tanısının oluşu ebeveynlerin sahip olduğu öz yeterlilik algılarını değiştirebilmektedir. Yapılan başka bir araştırmada gelişiminde risk belirlenen veya yetersizlik tanısı alan çocukların ebeveynlerinin öz yeterlilik algılarının da etkilendiği belirtilmiştir (54). Alıcı dil düzeyi düşük olan çocukların ebeveynleriyle yapılan bir çalışmada, iletişim yetersizliği olan çocukların alıcı dil becerileri düştükçe annelerin de kendini daha fazla yetersiz hissettiği ve ebeveyn öz yeterliliği açısından bakıldığında; ebeveynlerin davranış ve stres düzeylerinde de etkiler olduğu bulunmuştur (55). İletişim yetersizliklerinden ifade edici dil gecikmesi olan çocuğa sahip ebeveynlere bakıldığında, ebeveyn öz yeterliliği yüksek olan annelerde çocuklarıyla çok daha fazla sözel iletişim halinde oldukları araştırma sonucunda belirlenmiştir (56). İletişim gecikmesi, dil gelişimindeki gerilikler ve alıcı-ifade edici dil gecikmeleri bağlamında yapılan çalışmaların sonuçları doğrultusunda; ebeveyn öz yeterliliği yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının dil gelişimini ve hatta gelişim basamaklarındaki destekleyici rollerinin arttığını, olumlu yönde etkilediği söylenebilir (54). Otizm Spektrum Bozukluğu tanısının da özellikle gelişimdeki iletişim, etkileşim ve sosyal kısımları etkilediği bilindiğinden, ebeveynlerin öz yeterliliklerinin yüksek olması durumunda çocuklarıyla günlük rutinleri kullanımlarının olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ve ebeveyn öz yeterliliği arasındaki ilişki ile ilgili yapılan bir araştırmada, hiperaktif davranışları daha yoğun geçen çocukların ebeveynlerinde öz yeterlilik algısının daha düşük olduğu ve olumsuz algılarının da yüksek olduğu görülmüştür (57). Buradan hareketle

ebeveynlerin öz yeterlilikleri düştükçe davranışla ilgili problemlere ilişkin olumsuz duyguların ebeveynlere yansıdığı söylenebilmektedir. Sonuç olarak, çocukların gelişim alanlarında yaşadığı gecikme ve sınırlılıklar ebeveynlerin ebeveynlik algılarında değişime neden olduğu ve ebeveynlerin öz yeterliliklerinde etkisi olduğu araştırmalar ışığında görülmektedir.

Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklarla yapılan bir araştırmaya baktığımızda ise, ebeveynlerin öz yeterlilik algılarının çocukların davranış problemleriyle ve olumsuz durumları yansıtırma düzeyleriyle ilişkili olduğu görülmüştür (58). Bu araştırmadan hareketle, günlük ve ev ortamındaki rutinlerde ebeveynlerin öz yeterlilikleri arasında otizmlili çocukların davranış problemleriyle de ilişkili olabileceği söylenebilir.

Ebeveyn öz yeterliliğini otizm spektrum bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite gibi güç nitelikler taşıyan çocukluk çağı gelişimsel bozukluklar etkileyebilmektedir. Yüksek öz yeterliliğe sahip ebeveynler, gelişimsel gecikmelerin olduğu bu gibi tanılarda çocuklarının davranışlarına karşı güçlü ebeveynlik gösterebilmektedirler. Buna karşın, öz yeterliliği düşük olan ebeveynler gelişimsel gecikmelerin olduğu bu gibi tanılarda çocuklarının olumsuz durumlarında problemi tanımlamakta ve üstesinden gelmekte zorlanmaktadırlar (48).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama işlemi ve verilerin analizinde uygulanan teknik ve yöntemler açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin günlük rutinleri kullanımlarını ve ebeveyn öz yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi incelemek, günlük rutinleri kullanım ile ebeveyn öz yeterliliğinin bazı değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Nicel yöntem araştırmalarında, sayısal verilerin toplanması ile araştırma sürdürülür ve değerlendirmeler, anketler ve diğer benzer araçlardan yararlanır (59). İlişkisel tarama modeli ise birden fazla değişken olması durumunda, değişkenlerin değişim durumlarının araştırıldığı modeldir (60).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Ankara'da ikamet eden ve 3-6 yaş arasında Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu bulunan ebeveynler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde maksimum sayıda Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlere ulaşılması amacıyla kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme araştırmaya katılacak olan kişilerden birine ulaşmayla başlar ve bu katılımcıyla beraber yapılan görüşme sonunda onun tavsiye edeceği diğer katılımcı kişilere de ulaşılır ve böylece örneklemdaki kişi sayısı artarak devam ederek araştırmanın örneklemini oluşturmuş olur (61).

Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmaya dahil olma kriterleri aşağıda belirtilmiş olup bu kriterlere göre örneklem grubu belirlenmiştir:

1. Ebeveynlerin 3-6 yaş aralığında olan ve OSB tanısı bulunan en az 1 çocuğa sahip olması,
2. Çocuğun OSB dışında bir özel gereksinim tanısının bulunmaması,

3. Ebeveynlerin okuma-yazma biliyor olması,
4. Ebeveynlerin çalışmaya katılım konusunda gönüllü olması.

Özel bir grupla çalışılması, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayanması ve araştırmaya dahil olma kriterlerinin bulunması nedeniyle ulaşılabilen maksimum sayıda ebeveyne ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın çalışma grubunu 102 ebeveyn oluşturmuştur.

Çalışma grubuna ulaşılmada, araştırmacının kolay ulaşabildiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde çalışan uzmanlardan, araştırmanın dahil olma kriterlerine uyan ebeveynlere ulaşma konusunda destek alınmıştır. Uzmanların aday gösterdiği ebeveynlere ulaşılmaya çalışılarak çalışma hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü olan ebeveynlere formlar ulaştırılmıştır; kendilerinin önereceği benzer kriterdeki ebeveynlere de formları iletmeleri rica edilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerini içeren tanımlayıcı bilgileri Tablo 3.1.'de sunulmuştur.

Tablo 3.1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

	N	Yüzde (%)
Ebeveynler		
Anne	84	82.36
Baba	18	17.64
Çocuğun Cinsiyeti		
Erkek	71	69.61
Kız	31	30.39
Çocuğun Yaşı		
3 Yaş	13	12.75
4 Yaş	30	29.41
5 Yaş	28	27.45
6 Yaş	31	30.39
Çocuğun Tanı Aldığı Yaş		
1-2 Yaş Arası	40	39.22
2-3 Yaş Arası	38	37.25
3 Yaş ve Üzeri	24	23.53

Tablo 3.1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri (devamı)

	N	Yüzde (%)
Ebeveyn Yaş Grupları		
20-29	18	17.65
30-39	66	64.71
40-49	18	17.65
Ebeveyn Öğrenim Düzeyi		
İlkokul	1	0.98
Ortaokul	4	3.92
Lise	22	21.57
Ön Lisans	25	24.51
Lisans	44	43.14
Lisansüstü	5	4.90
Algılanan Sosyoekonomik Düzey		
Düşük	5	4.90
Orta	92	90.20
Yüksek	5	4.90
Sahip Olunan Çocuk Sayısı		
1.00	44	43.14
2.00	37	36.27
3.00	17	16.67
4.00	2	1.96
5.00	1	0.98
Ebeveynlerin Çalışma Durumu		
Çalışıyor	49	48.04
Çalışmıyor	53	51.96
Toplam	102	100.0

Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının cinsiyet dağılımı incelendiğinde, erkek çocukların oranı %69.61 (71 çocuk) iken, kız çocukların oranı %30.39 (31 çocuk)'dur. Bu oran, örnekleme erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

Çocukların yaş dağılımına bakıldığında, 3 yaş grubundaki çocukların oranı %12.75 (13 çocuk), 4 yaş grubundaki çocukların oranı %29.41 (30 çocuk), 5 yaş grubundaki çocukların oranı %27.45 (28 çocuk) ve 6 yaş grubundaki çocukların oranı %30.39 (31 çocuk)'dur. Bu veriler, örnekleme 4 yaş ve üstü çocukların oranının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Çocukların otizm tanısı alma yaşına göre dağılımına bakıldığında, 1-2 yaş arasında tanı alan çocukların oranı %39.22 (40 çocuk), 2-3 yaş arasında tanı alan çocukların oranı %37.25 (38 çocuk) ve 3 yaşın üzerinde tanı alan çocukların oranı ise %23.53 (24 çocuk) olarak belirlenmiştir. Buna göre çocukların çoğunun 3 yaşından önce OSB tanısı aldığı görülmektedir.

Ebeveynlerin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise 20-29 yaş arası katılımcıların %17.65 (18 kişi), 30-39 yaş arası katılımcıların %64.71 (66 kişi), ve 40-49 yaş arası katılımcıların %17.65 (18 kişi) olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlar, örnekleme 30-39 yaş arasındaki katılımcıların çoğunlukta olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi incelendiğinde ebeveynlerin büyük çoğunluğunun lisans mezunu (%43.14 / 44 kişi) ve ön lisans mezunu (%24.51 / 25 kişi) olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeyleri açısından tablo değerlendirildiğinde ebeveynlerin %4.90 oranında düşük (5 kişi), %90.20 oranında orta (92 kişi) ve %4.90 oranında ise yüksek (5 kişi) düzey olarak bir algıya sahip olduğu bulunmuştur. Bu durum, katılımcıların büyük çoğunluğunun orta sosyo-ekonomik düzeye sahip olduğunu göstermektedir.

Katılımcı ebeveynlerin çocuk sayısına göre dağılımı incelendiğinde ise büyük çoğunluğun tek çocuk sahibi %43.14 (44 kişi) ve iki çocuk sahibi (%36.27 / 37 kişi) olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin çalışma durumu incelendiğinde, çalışan ebeveyn oranı %48.04 (49 kişi) iken, çalışmayan ebeveyn oranı %51.96 (53 kişi) şeklindedir. Bu oran, örnekleme çalışan ebeveynlerin çalışmayan ebeveynlere göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Tez çalışması kapsamında veri toplama aracı olarak; katılımcıların tanımlayıcı bilgilerini elde etmek için “Demografik Bilgi Formu”, ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumları hakkında bilgi edinmek için “Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Kontrol Listesi” ve ebeveynlerin öz yeterlilik düzeyleri hakkında

bilgi edinmek için “Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan bu form; Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin yaşı, eğitim durumu, algılanan sosyoekonomik durumu, sahip olunan çocuk sayısı; Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocuğun yaşı, cinsiyeti ve tanı alma yaşı gibi bilgilerini öğrenmeye yönelik sorular içermektedir.

3.3.2. Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Kontrol Listesi

Araştırma kapsamında detaylı bir literatür taraması yapılarak günlük rutinlerle ilgili yapılan çalışmalar, ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumu ve OSB tanılı çocukların günlük rutinleri gibi konularda bilgilere ulaşılmıştır. Ulaşılan literatür bilgileri kapsamında konu ile ilgili yurt dışı ve yurt içi çalışmalar göz önüne alınarak araştırmacı tarafından “Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Kontrol Listesi” oluşturulmuştur. Oluşturulan formun amacına uygunluğunun değerlendirilmesi için uzman görüşü alınmış ve 5 alan uzmanı ve 1 istatistik uzmanı olmak üzere toplam 6 uzmandan gelen geri bildirimler ışığında forma son şekli verilmiştir.

Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Kontrol Listesi; ebeveynlerin rutinleri kullanım düzeyi, ebeveynlerin rutinleri işlevsel kullanım düzeyi ve çocuğun rutinelere katılım düzeyi ile ilgili alt alanları yordayıcı bir kontrol listesidir. Literatür taraması yapılarak ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumlarını yordayıcı bir soru havuzu oluşturulmuştur. Soru havuzundan uygun olmayan sorular elenerek 25 maddelik kontrol listesi uzman görüşüne alınmak üzere hazırlanmıştır. Ardından 6 uzman görüşü alınmış olup maddeler görüşlere göre revize edilmiştir. Uzman görüşü sonrasında gerekli düzenlemeler sonucunda form son halini almıştır. Son haliyle veri toplamak üzere 23 maddelik kontrol listesi oluşturulmuştur. Kontrol listesi uzman görüşlerinin ardından son haline getirildikten sonra istatistiksel açıdan maddelerin uygunluğu analiz edilmiştir. Maddeler için yapılan çarpıklık ve basıklık katsayılarına ilişkin yapılan analizlerde normal dağılıma uymayan 7 madde çıkartılmıştır. Çıkartılan maddelerin ardından uygun olan 16 madde ebeveynlerden

veri toplamak için hazırlanmıştır. Kontrol listesinin puanlaması her bir maddenin puan karşılaştırılması yapılarak t-testi analizi yapılarak bulgulanmıştır. Anketlerde her bir maddenin bağımsız olarak değerlendirilmesi, demografik değişkenlerle daha doğrudan ve spesifik ilişkiler kurulmasını sağlamaktadır. Bu yöntem, her bir maddenin etkisini ayrı ayrı inceleyerek, genel bir toplam puanın gizleyebileceği önemli detayların ortaya çıkarılmasına olanak tanımaktadır. Anketlerde standardizasyon sağlanmadığı için madde bazlı değerlendirmeler yapılabilir. Bu yaklaşım, her bir maddenin bağımsız olarak analiz edilmesine olanak tanır ve spesifik demografik değişkenlerle ilişkilerin daha net bir şekilde ortaya konmasını sağlamaktadır. Ölçeklerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması ve faktör analizinin kullanılması, toplam ve ortalama puanların anlamlı ve güvenilir olmasını mümkün hale getirmektedir (62). Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Kontrol Listesi de normallik analizinden çıkan sonuçlarla beraber anket türünde bir liste olduğu için bu tez çalışması kapsamında madde bazında değerlendirilerek analizler yapılmıştır.

Kontrol listesinde, farklı günlük rutinlerin (banyo, yemek, oyun, kitap okuma, vb.) ebeveynler tarafından kullanım durumunun değerlendirilmesi beklenen sorular yer almaktadır. Kontrol listesinde ters madde bulunmamaktadır.

Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Kontrol Listesi, 16 maddeden oluşan 5’li likert tipinde (5-Her zaman, 4-Genellikle, 3-Bazen, 2-Nadiren, 1-Hiçbir Zaman) bir kontrol listesidir. Kontrol listesi çevrimiçi platforma aktarılarak ebeveynlere ulaştırılmıştır.

3.3.3. Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği

Mohammadi (63-) tarafından geliştirilen “Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği”nin Türkçe formunun geçerlik-güvenirlilik çalışmaları 2021 yılında Vural tarafından yapılmıştır (64). Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerde ebeveyn öz yeterlilik düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek 5’li likert tipinde (1-çok az, 5-çok) olup 25 madde ve iki alt boyuttan (Mevcut duruma uyum sağlama, Bakımda mükemmellik) oluşmaktadır. Ölçekten 25-100 arasında puan alınmaktadır. Puan arttıkça ebeveyn öz yeterliliğinin de artmakta olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin geçerlik güvenirlilik çalışmaları sonucuna

göre KMO katsayısı 0.914, sınıf içi korelasyon katsayıları 0.90 değerinden büyük, Cronbach's Alpha değeri ise 0.70'in üzerinde bulunmuştur. Bu sonuçlara göre ölçek Türk kültürü için geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak belirlenmiştir.

Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği; Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerde Türkçe formunun geçerlik-güvenirliğini belirlemek ve ebeveynlerin öz yeterlilik düzeyini yordayan (psikolojik sağlamlık, mutluluk, kendini toparlama gücü, iyimserlik) faktörlerin rolünü incelemek amacıyla yapılmıştır.

Ölçeğin bu tezde kullanımı için gerekli izin mail aracılığıyla alınmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan ebeveynlerin günlük rutinleri kullanımlarını ve ebeveyn öz yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi incelenmek ve günlük rutinleri kullanım ile ebeveyn öz yeterliliğinin bazı değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığının incelendiği bu araştırmada veri toplama sürecinde izlenen adımlar aşağıda belirtilen şekliyle gerçekleştirilmiştir:

- Araştırma kapsamında kullanılmak üzere oluşturulan kontrol listesinin uygunluğunun belirlenmesi ve veri toplama sürecinin başlatılması amacıyla la Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve 19/07/2023 tarih ve E-24015228-302.08-000022967256 sayılı onay yazısıyla gerekli etik kurul izni alınmıştır.
- Araştırmacı tarafından oluşturulan Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Kontrol Listesi için 5 alan uzmanı ve 1 istatistik uzmanı olmak üzere toplam 6 uzmandan görüş alınarak son şekli verilen form, çevrimiçi platform aracılığıyla ebeveynlere ulaştırılabilir hale getirilmiştir.
- Araştırma kapsamında kullanılan onam formu, demografik bilgi formu, kontrol listesi ve ölçek formu çevrimiçi platforma aktarılmıştır; katılımcılar onam formunu okudukları ve gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul ettiklerine dair imza kısmına işaret koyduktan sonra ölçek formuna ulaşabilmiştir. Dolayısı ile onay kutucuğunu işaretlemeden ölçek formu doldurulamamış; böylelikle formu dolduran tüm katılımcılar onam formunu onaylamıştır. Katılımcılara ulaşabilmek

için araştırmacı kolay ulaşılabilir olan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine giderek çalışan uzmanlardan araştırmacının dahil olma kriterlerine uyan aday gösterebilecekleri ebeveynlerle ilgili görüş almıştır. Aday gösterilen ebeveynlerle iletişime geçilerek araştırma hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü katılmayı kabul eden ebeveynlere form online olarak iletilmiştir. Katılımcı ebeveynlerden kendileri ile aynı kriterleri taşıyan bildikleri diğer ebeveynlere de formu iletebilmeleri rica edilmiştir. Ayrıca onam formunda araştırma ile ilgili gerekli bilgiler yer aldığından, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan uzmanların da kriterlere uyan ebeveynler oldukça formu iletebilmeleri rica edilmiştir. Ayrıca araştırmacı da ulaşabildiği ebeveynlere araştırma hakkında bilgi vererek formları uygulamıştır.

- Oluşturulan internet temelli formun çalışabilirliği internet bazlı sorunların önüne geçilmesi amacıyla araştırmacı tarafından düzenli aralıklarla kontrol edilmiştir.
- Kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılan Otizm Spektrum Bozukluğu tanıılı çocuğu olan ebeveynlerden elde edilen verilere yine çevrimiçi form uygulama platformları aracılığıyla ulaşılmış ve verilerin değerlendirilmesi aşamasına geçilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Nicel araştırma yöntemi, realist felsefenin izinden, pozitif bilim anlayışını esas almaktadır ve nicel araştırmalarda bilgiler deney ve gözlem birlikteliğinde mantıksal ve matematiksel çerçevede elde edilerek, elde edilen bilgiler sayısal temelli veriye dönüştürülür (65). Nicel araştırmalarda, araştırmacının bir tarafı olmaz ve bu sayede araştırma, nesnel bir bağlamda ilerler (65).

Bu araştırmada, nicel araştırmalarda sıklıkla kullanılan betimsel istatistik yöntemi ile veriler analiz edilmiştir. Betimsel analizlerde amaç, araştırma analizlerinin istatistiksel değerlerle bir takım işlem süzgecinden geçirilerek tablolar ve grafiklerle sonuçlandırılmasıdır (66). Betimsel analizlerde, varlığını sürdüren olguları betimlemek, açıklamak ve nesnel bir şekilde ortaya koymayı içerir bu sebeple araştırmacı, olgu üzerinde bir değişiklik yapmadan ve yeni bir bilgi eklemeyen var olanı olduğu gibi ele alır. Betimsel araştırmalarda, olgunun ne olduğu değiştirilmeden ortaya koymak amaçlanır (67). Bu kapsamda araştırmada araştırma sürecinde elde edilen veriler öncelikli olarak SPSS 27.0 programına aktarılmış, ardından uygun

formata dönüştürülerek verilerin normallik düzeyi incelenmiştir. Verilerin normalliği, örneklemin evreni temsil ettiğine dair önemli bir bulguya işaret ederken bu durum parametrik testlerin kullanılabilceği şeklinde yorumlanabilmektedir. Bu doğrultuda Tablo 3.2.'de görülen bulgular, araştırma sürecinde kullanılan Ebeveyn Yeterlik Ölçeği ile günlük rutinelere ilişkin maddelerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının 2 ile -2 arasında değiştiğini göstermektedir. Bu çerçevede veriler normal kabul edilmiş ve araştırmada parametrik testler kullanılmıştır. Araştırmada, katılımcılardan elde edilen bulgular her bir alt bağlamda değerlendirilerek betimleyici frekans (n) ve yüzde (%) dağılımları elde edilmiştir. Bir değişken içinde iki kategori varsa ortalamalar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek adına t testi (68); karşılaştırılan ortalama sayısı iki kategoriden fazla ise tek yönlü varyans analizi (68) kullanılmaktadır. Bu araştırmada da değişkenler içinde iki kategori olan ve ikiden daha fazla kategorisi olan analizler için t-testi ve tek yönlü varyans analizleri yapılmıştır. Katılımcıların belirtmiş olduğu durumlar bağlamında n değeri belirlenerek tablolar haline getirilip sunulmuştur. Ek olarak araştırmada regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi, bilinen çıktıları analizler yaparak bilinenler üzerinden bilinmeyen bulmaya yaramaktadır (69).

Tablo 3.2'de araştırmadaki verilerin normallik analizi yapılmış olup buna ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayıları verilmiştir.

Tablo 3.2: Araştırma Verilerinin Normallik Analizine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları

	n	x	ss	sh	min	max	Çarpıklık	Basıklık
Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kontrol Listesi								
Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.	102	3,82	1,11	0,11	1	5	-0,56	-0,71
Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	102	3,98	1,05	0,1	2	5	-0,47	-1,15
Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.	102	3,78	1,22	0,12	1	5	-0,82	-0,29

Tablo 3.2: Araştırma Verilerinin Normallik Analizine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları (devamı)

	n	x	ss	sh	min	max	Çarpıklık	Basıklık
Evdeki rutin işlerde çocuğuma becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	102	4,05	1,07	0,11	1	5	-0,79	-0,3
Gün içerisinde çocuğumla birlikte oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.	102	4,41	0,76	0,08	2	5	-0,98	-0,12
Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.	102	4,21	0,79	0,08	2	5	-0,62	-0,4
Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum.	102	3,86	0,99	0,1	1	5	-0,78	0,18
Çocuğumla birlikte gün içerisinde kitap incelediğimiz bir zamanımız vardır.	102	4,11	1,02	0,1	1	5	-1	0,3
Çocuğuma oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları ve malzemeleri toplaması için ona uygun yönlendirmeler yaparım.	102	4,61	0,55	0,05	3	5	-0,98	-0,09
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla oyunlaştırarak birlikte toplarız.	102	4,31	0,87	0,09	1	5	-1,11	0,81
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla birlikte toplarken onunla iletişim kurmaya dikkat ederim.	102	4,51	0,69	0,07	2	5	-1,24	0,93
Çocuğumla yapacağım etkinlikler için önceden araştırma/planlama yaparak uygun etkinlikler sağlarım.	102	4,05	0,87	0,09	1	5	-0,73	0,35
Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.	102	4,31	0,89	0,09	2	5	-1,16	0,47
Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim.	102	3,95	1,53	0,15	1	5	-1,13	-0,38
Çocuğumu kendi kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi için teşvik ederim.	102	3,99	1,03	0,1	1	5	-0,86	0,06
Çocuğuma kirli kıyafetlerini kirli sepetine koyması için fırsat veririm.	102	3,99	1,03	0,1	1	5	-0,86	0,06

Tablo 3.2: Araştırma Verilerinin Normallik Analizine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları (devamı)

	n	x	ss	sh	min	max	Çarpıklık	Basıklık
Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm.	102	3,84	1,17	0,12	1	5	-0,63	-0,69
Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşurum.	102	4,47	0,77	0,08	2	5	-1,29	0,82
Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği								
Bakımda Mükemmellik	102	15,9	2,63	0,26	9	20	-0,34	-0,48
Mevcut Duruma Uyum Sağlamak	102	46,33	3,76	0,37	36	50	-0,93	0,03
Ebeveyn Yeterlik Ölçeği Toplam Puanı	102	62,24	5,67	0,56	47	70	-0,61	-0,53

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında ulaşılan nicel verilerin analizlerinden elde edilen bulgulara ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

Araştırmadan elde edilen verilere göre ebeveynlerin Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği'nden aldıkları puanların sahip oldukları OSB'li çocuğun cinsiyetine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin istatistiksel analiz sonuçları Tablo 4.1.'de yer almaktadır.

Tablo 4.1.: Katılımcıların, Çocuklarının Cinsiyetine Göre Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Çocuğun Cinsiyeti	N	x	ss	sh	t	df	p
Bakımda Mükemmellik	Erkek	71	15,96	2,57	0,30	0,32	100	0,75
	Kız	31	15,77	2,81	0,51			
Mevcut Duruma Uyum Sağlamak	Erkek	71	46,25	3,82	0,45	-0,32	100	0,75
	Kız	31	46,52	3,65	0,66			
Toplam	Erkek	71	62,21	5,70	0,68	-0,06	100	0,95
	Kız	31	62,29	5,69	1,02			

*Bağımsız Örneklem t Testi

**p<0.05

Katılımcıların Ebeveyn Yeterlilik Ölçeğinden aldıkları puanların sahip oldukları OSB'li çocuğun cinsiyetine göre farklılaşma durumu bağımsız örneklem t testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Bakımda Mükemmellik alt boyutunda erkek çocukların ebeveynleri ortalama 15,96 puan (standart sapma 2,57) alırken, kız çocukların ebeveynleri ortalama 15,77 puan (standart sapma 2,81) almıştır. Bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (t=0,32, df=100, p=0,75). Buradan yola çıkarak, cinsiyetin bu boyutta belirleyici bir etkisi olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Mevcut Duruma Uyum Sağlamak boyutunda, erkek çocukların ebeveynleri ortalama 46,25 puan (standart sapma 3,82), kız çocukların ebeveynleri ise ortalama 46,52 puan (standart sapma 3,65) almıştır. Bu sonuçlarda da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (t=-0,32, df=100, p=0,75). Cinsiyetin ebeveynlerin bu boyuttaki uyum sağlama yeteneklerinde belirleyici bir rol oynamadığı görülmektedir.

Toplam puanlarda da benzer bir durum gözlemlenmiştir; erkek çocukların ebeveynleri ortalama 62,21 puan (standart sapma 5,70), kız çocukların ebeveynleri ise ortalama 62,29 puan (standart sapma 5,69) almıştır. Bu farklılık istatistiksel olarak yine anlamlı değildir ($t=-0,06$, $df=100$, $p=0,95$). Bu sonuçlar, cinsiyetin ebeveyn yeterlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Tablo 4.2, ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumlarına ilişkin elde edilen verilerin her bir madde bazında sahip oldukları OSB’li çocuğun cinsiyetine göre farklılaşma durumuna ilişkin analiz sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4.2.: Katılımcıların, Çocuklarının Cinsiyetine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması

			N	x	ss	t	df	p
Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.	Erkek	71	3,79	1,12	-0,48	100	0,63	
	Kız	31	3,90	1,11				
Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	Erkek	71	3,93	1,09	-0,74	100	0,46	
	Kız	31	4,10	0,98				
Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.	Erkek	71	3,75	1,28	-0,47	100	0,64	
	Kız	31	3,87	1,09				
Evdeki rutin işlerde çocuğuma becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	Erkek	71	3,96	1,13	-1,31	100	0,19	
	Kız	31	4,26	0,89				
Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.	Erkek	71	4,42	0,77	0,21	100	0,83	
	Kız	31	4,39	0,76				
Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.	Erkek	71	4,18	0,80	-0,44	100	0,66	
	Kız	31	4,26	0,77				

Tablo 4.2.: Katılımcıların, Çocuklarının Cinsiyetine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

	N	x	ss	t	df	p	
Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum.	Erkek	71	3,80	0,99	-0,93	100	0,36
	Kız	31	4,00	0,97			
Çocuğumla birlikte gün içerisinde incelediğimiz bir zamanımız vardır.	Erkek	71	4,06	1,07	-0,77	100	0,44
	Kız	31	4,23	0,92			
Çocuğuma oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları ve malzemeleri toplaması için ona uygun yönlendirmeler yaparım.	Erkek	71	4,61	0,52	-0,06	100	0,95
	Kız	31	4,61	0,62			
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla oyunlaştırarak birlikte (etkileşimli) toplarız.	Erkek	71	4,54	0,67	0,56	100	0,57
	Kız	31	4,45	0,72			
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla birlikte toplarken onunla iletişim kurmaya dikkat ederim.	Erkek	71	4,06	0,84	0,13	100	0,90
	Kız	31	4,03	0,95			
Çocuğumla yapacağım etkinlikler için önceden araştırma/planlama yaparak uygun etkinlikler sağlarım.	Erkek	71	4,28	0,91	-0,55	100	0,58
	Kız	31	4,39	0,84			
Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.	Erkek	71	3,94	1,52	-0,07	100	0,94
	Kız	31	3,97	1,58			
Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim.	Erkek	71	4,00	1,03	0,14	100	0,89
	Kız	31	3,97	1,05			

Tablo 4.2.: Katılımcıların, Çocuklarının Cinsiyetine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

		N	x	ss	t	df	p	
Çocuğumu kendi kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi için teşvik ederim.	Erkek	71	4,00	1,03	0,14	100	0,89	
	Kız	31	3,97	1,05				
Çocuğuma kirli kıyafetlerini sepetine koyması için fırsat veririm.	Erkek	71	3,90	1,21	0,76	100	0,45	
	Kız	31	3,71	1,07				
Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm	Erkek	71	4,37	0,81	-2,12	100	0,04**	
	Kız	31	4,71	0,59				

*Bağımsız Örneklem t Testi **p<0.05

Çocukların cinsiyetine göre ebeveynlerin günlük rutin düzeylerine ilişkin puanların karşılaştırılması incelendiğinde, sadece ebeveynlerin banyo rutinini kullanım durumunun çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı görülmektedir. Diğer rutin kullanımı ile ilgili durumlarda çocuğun cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

“Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.” ifadesinde erkek çocukların ebeveynlerinin ortalaması 3,79 (standart sapma 1,12), kız çocukların ebeveynlerinin ortalaması ise 3,90 (standart sapma 1,11) olarak belirlenmiştir. İki grup arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t=-0,48$, $df=100$, $p=0,63$). Bu sonuç, ebeveynlerin yemek sonrası rutinlerde çocuklarına benzer düzeyde teşvik ve yönlendirme sağladığını göstermektedir.

“Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.” ifadesinde de benzer bir durum söz konusudur; erkek çocukların ebeveynlerinin ortalaması 3,75 (standart sapma 1,28), kız çocukların ebeveynlerinin ortalaması 3,87 (standart sapma 1,09) olarak hesaplanmıştır ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=-0,47$, $df=100$, $p=0,64$).

Özellikle dikkat çekici olan, “Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getirdim.” ifadesinde, erkek çocukların ebeveynleri ortalama 4,37 (standart sapma 0,81) puan alırken, kız çocukların ebeveynleri ortalama 4,71 (standart sapma 0,59) puan almıştır. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=-2,12$, $df=100$, $p=0,04$).

Ebeveynlerin, Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği’nden aldıkları puanların katılımcı cinsiyetine göre farklılaşma durumuna ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.3’te yer almaktadır.

Tablo 4.3.: Katılımcıların Cinsiyetine Göre, Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Ebeveyn		N	x	ss	sh	t	df	p
Bakımda	Anne	84	16,20	2,51	0,27	2,56	100	0,01**
Mükemmellik	Baba	18	14,50	2,79	0,66			
Mevcut	Anne	84	46,46	3,85	0,42	0,76	100	0,45
Duruma	Baba	18	45,72	3,29	0,77			
Uyum								
Sağlamak								
Toplam	Anne	84	62,67	5,66	0,62	1,67	100	0,10
	Baba	18	60,22	5,42	1,28			

*Bağımsız Örneklem t Testi

** $p<0,05$

Araştırma kapsamında, ebeveynlerin cinsiyetine göre Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği puanlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, özellikle “Bakımda Mükemmellik” boyutunda anlamlı bir fark tespit edilmiştir, diğer boyutlarda ise cinsiyet farkları anlamlı değildir.

“Bakımda Mükemmellik” boyutunda annelerin ortalaması 16,20 (standart sapma 2,51), babaların ortalaması ise 14,50 (standart sapma 2,79) olarak hesaplanmıştır. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=2,56$, $df=100$, $p=0,01$). Annelerin, babalara göre bu boyutta daha yüksek puanlar alması, annelerin bakım verme konusunda kendilerini daha yetkin hissettiklerini göstermektedir.

“Mevcut Duruma Uyum Sağlamak” boyutunda ise annelerin ortalaması 46,46 (standart sapma 3,85), babaların ortalaması 45,72 (standart sapma 3,29) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=0,76$, $df=100$, $p=0,45$). Bu durum, her iki ebeveyn grubunun da çocuğun mevcut

durumuna uyum sağlama konusunda benzer düzeyde yetkinlik gösterdiğini ifade etmektedir. Bu, babaların da çocuklarına uyum sağlama ve günlük yaşamı yönetme konusunda anneler kadar aktif ve yetkin olabileceğini gösteren bir bulgudur.

Toplam puanlarda anneler 62,67 (standart sapma 5,66), babalar ise 60,22 (standart sapma 5,42) ortalamasına sahiptir. Bu fark istatistiksel olarak sınırdan bir anlamlılık göstermektedir ($t=1,67$, $df=100$, $p=0,10$). Bu sonuç, genel ebeveyn yeterliliği açısından annelerin biraz daha yüksek puanlar aldığını gösterse de bu farkın anlamlılık sınırında olması, babaların da ebeveynlik rollerinde önemli bir yeterlilik düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

Bu doğrultuda, araştırma bulguları, ebeveyn cinsiyetine bağlı olarak bakımda mükemmellik boyutunda belirgin farklılıklar olduğunu, ancak mevcut duruma uyum sağlama ve genel yeterlilikte ebeveynler arasında büyük farklar olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, ebeveyn rollerinin cinsiyete göre değişkenlik gösterdiği ancak babaların da aktif ve etkili ebeveynler olabileceği gerçeğini vurgulamaktadır.

Ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumlarının cinsiyetlerine göre farklılaşma durumuna ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.4'te yer almaktadır.

Tablo 4.4.: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması

			N	x	ss	sh	t	df	p
Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.	Anne		84	3,85	1,12	0,12	0,42	100	0,67
	Baba		18	3,72	1,07	0,25			
Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	Anne		84	4,07	1,04	0,11	1,91	100	0,06
	Baba		18	3,56	1,04	0,25			
Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.	Anne		84	3,74	1,28	0,14	-0,82	100	0,41
	Baba		18	4,00	0,91	0,21			

Tablo 4.4.: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

		N	x	ss	sh	t	df	p
Evdeki rutin işlerde çocuğuma becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	Anne	84	4,11	1,03	0,11	1,19	100	0,24
	Baba	18	3,78	1,22	0,29			
Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.	Anne	84	4,51	0,70	0,08	2,97	100	0,00**
	Baba	18	3,94	0,87	0,21			
Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.	Anne	84	4,29	0,74	0,08	2,26	100	0,03**
	Baba	18	3,83	0,92	0,22			
Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum.	Anne	84	3,93	0,92	0,10	1,47	100	0,15
	Baba	18	3,56	1,25	0,29			
Çocuğumla birlikte gün içerisinde kitap incelediğimiz bir zamanımız vardır.	Anne	84	4,12	1,00	0,11	0,24	100	0,81
	Baba	18	4,06	1,16	0,27			
Çocuğuma oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları ve malzemeleri toplaması için ona uygun yönlendirmeler yaparım.	Anne	84	4,62	0,54	0,06	0,44	100	0,66
	Baba	18	4,56	0,62	0,15			

Tablo 4.4.: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

			N	x	ss	sh	t	df	p
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla oyunlaştırarak birlikte (etkileşimli) toplarız.	Anne	84	4,57	0,65	0,07	1,99	100	0,05**	
	Baba	18	4,22	0,81	0,19				
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla birlikte toplarken onunla iletişim kurmaya dikkat ederim.	Anne	84	4,10	0,83	0,09	1,16	100	0,25	
	Baba	18	3,83	1,04	0,25				
Çocuğumla yapacağım etkinlikler önceden araştırma/planlama yaparak uygun etkinlikler sağlarım.	Anne	84	4,40	0,85	0,09	2,28	100	0,02**	
	Baba	18	3,89	0,96	0,23				
Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.	Anne	84	3,77	1,58	0,17	-2,60	100	0,01**	
	Baba	18	4,78	0,94	0,22				
Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim	Anne	84	3,95	1,05	0,11	-0,80	100	0,43	
	Baba	18	4,17	0,92	0,22				
Çocuğumu kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi için teşvik ederim.	Anne	84	3,95	1,05	0,11	-0,80	100	0,43	
	Baba	18	4,17	0,92	0,22				

Tablo 4.4.: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

			N	x	ss	sh	t	df	p
Çocuğuma kirli Anne	84	3,95	1,15	0,13	2,08	100	0,04**		
kıyafetlerini kirli Baba	18	3,33	1,14	0,27					
sepetine koyması için fırsat veririm.									
Banyo esnasında Anne	84	4,45	0,78	0,09	-0,52	100	0,61		
çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm	Baba	18	4,56	0,70	0,17				

*Bağımsız Örneklem t Testi

**p<0.05

Araştırmada, ebeveynlerin cinsiyetine göre günlük rutin düzeylerine ilişkin puanların karşılaştırılması yapılmıştır. Analiz sonuçları, bazı ölçümlerde cinsiyet farklarını belirgin bir şekilde gösterirken, diğer ölçümlerde bu farkların anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır.

“Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.” ifadesinde annelerin ortalaması 3,85 (standart sapma 1,12), babaların ortalaması ise 3,72 (standart sapma 1,07) olarak belirlenmiştir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (t=0,42, df=100, p=0,67), dolayısıyla bu aktivitede ebeveynlerin cinsiyetine göre bir ayrım gözlemlenmemektedir.

“Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.” ifadesinde, annelerin ortalaması 4,07 (standart sapma 1,04), babaların ortalaması ise 3,56 (standart sapma 1,04) olarak hesaplanmıştır. Bu farkın sınırdan anlamlı olduğu görülmektedir (t=1,91, df=100, p=0,06). Annelerin, yiyecek hazırlama sürecinde çocuklarına daha fazla sorumluluk vermeye eğilimli oldukları sonucuna varılmaktadır.

“Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.” ifadesinde annelerin ortalaması 4,51 (standart sapma 0,70), babaların ortalaması 3,94 (standart sapma 0,87) olarak bulunmuştur. Bu fark

istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=2,97$, $df=100$, $p=0,00$). Bu, annelerin günlük aktivitelerde çocuklarıyla daha fazla zaman geçirdiklerini ve bu zamanları daha etkileşimli hale getirdiklerini göstermektedir.

“Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.” ifadesinde de benzer bir trend gözlenmekte olup, annelerin ortalaması 4,29 (standart sapma 0,74), babaların ortalaması ise 3,83 (standart sapma 0,92) olarak belirlenmiştir. Bu fark anlamlıdır ($t=2,26$, $df=100$, $p=0,03$).

“Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum.” ifadesinde ise annelerin ortalaması 3,93 (standart sapma 0,92), babaların ortalaması 3,56 (standart sapma 1,25) olarak hesaplanmıştır, fakat bu fark istatistiksel olarak sınırda anlamlı değildir ($t=1,47$, $df=100$, $p=0,15$).

“Çocuğumla yapacağım etkinlikler için önceden araştırma/planlama yaparak uygun etkinlikler sağlarım.” ifadesinde annelerin ortalaması 4,40 (standart sapma 0,85), babaların ortalaması ise 3,89 (standart sapma 0,96) olarak belirlenmiştir. Bu fark anlamlıdır ($t=2,28$, $df=100$, $p=0,02$).

“Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.” ifadesinde, annelerin ortalaması 3,77 (standart sapma 1,58), babaların ortalaması ise 4,78 (standart sapma 0,94) olarak bulunmuştur. Bu fark anlamlıdır ($t=-2,60$, $df=100$, $p=0,01$), babaların bu tür etkinlikler sırasında teknolojik distraksiyonları daha fazla engellediklerini göstermektedir.

“Çocuğuma kirli kıyafetlerini kirli sepetine koyması için fırsat veririm.” ifadesinde annelerin ortalaması 3,95 (standart sapma 1,15), babaların ortalaması ise 3,33 (standart sapma 1,14) olarak belirlenmiştir. Bu fark anlamlıdır ($t=2,08$, $df=100$, $p=0,04$).

Ebeveynlerin ebeveyn yeterliliklerinde yaş gruplarına göre farklılaşma durumuna ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.5'te yer almaktadır.

Tablo 4.5.: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

		N	x	ss	sh	F	p
Bakımda Mükemmellik	20-29	18,00	14,00	2,70	0,64	6,51	0,00**
	30-39	66,00	16,39	2,57	0,32		
	40-49	18,00	16,00	1,94	0,46		
Mevcut Duruma Uyum Sağlamak	20-29	18,00	45,56	3,73	0,88	0,47	0,62
	30-39	66,00	46,53	4,06	0,50		
	40-49	18,00	46,39	2,48	0,58		
Toplam	20-29	18,00	59,56	5,93	1,40	2,58	0,08
	30-39	66,00	62,92	5,98	0,74		
	40-49	18,00	62,39	3,15	0,74		

*Tek Yönlü Varyans Analizi

**p<0.05

Araştırmada, katılımcıların yaş gruplarına göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılması yapılmıştır. Analiz sonuçları, özellikle “Bakımda Mükemmellik” boyutunda yaş grupları arasında anlamlı farklar olduğunu gösterirken, “Mevcut Duruma Uyum Sağlamak” ve “Toplam” puanlarında anlamlı farklar tespit edilmemiştir.

“Bakımda Mükemmellik” boyutunda, 20-29 yaş grubundaki ebeveynler ortalama 14,00 puan (standart sapma 2,70), 30-39 yaş grubundaki ebeveynler ortalama 16,39 puan (standart sapma 2,57), ve 40-49 yaş grubundaki ebeveynler ortalama 16,00 puan (standart sapma 1,94) almıştır. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır (F=6,51, p=0,00).

“Mevcut Duruma Uyum Sağlamak” boyutunda, 20-29 yaş grubundaki ebeveynler ortalama 45,56 puan (standart sapma 3,73), 30-39 yaş grubundaki ebeveynler ortalama 46,53 puan (standart sapma 4,06), ve 40-49 yaş grubundaki ebeveynler ortalama 46,39 puan (standart sapma 2,48) almıştır. Yaş grupları arasındaki bu puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (F=0,47, p=0,62). Bu, farklı yaş gruplarındaki ebeveynlerin çocuğun mevcut durumuna uyum sağlama yeteneklerinin benzer olduğunu göstermektedir.

“Toplam” puanlar incelendiğinde, 20-29 yaş grubundaki ebeveynler ortalama 59,56 puan (standart sapma 5,93), 30-39 yaş grubundaki ebeveynler ortalama 62,92 puan (standart sapma 5,98), ve 40-49 yaş grubundaki ebeveynler ortalama 62,39 puan

(standart sapma 3,15) almıştır. Bu farklar arasında istatistiksel olarak sınırda bir anlamlılık görülmektedir ($F=2,58$, $p=0,08$). Bu sonuç, genç ebeveynlerin toplamda daha düşük puanlar aldığını, ancak yaş ilerledikçe ebeveyn yeterlilik puanlarının arttığını ve 30-39 ile 40-49 yaş grupları arasında önemli bir fark olmadığını göstermektedir.

Ebeveynlerin ebeveyn yeterliliklerinde yaş gruplarına günlük rutinleri kullanım düzeylerine göre farklılaşma durumuna ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.6'da yer almaktadır.

Tablo 4.6.: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması

		N	x	ss	sh	F	p
Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.	20-29	18,00	3,83	1,150	0,271	0,96	0,39
	30-39	66,00	3,91	1,106	0,136		
	40-49	18,00	3,50	1,098	0,259		
Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	20-29	18,00	4,00	1,138	0,268	0,01	0,99
	30-39	66,00	3,98	1,015	0,125		
	40-49	18,00	3,94	1,162	0,274		
Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.	20-29	18,00	3,89	1,132	0,267	0,25	0,78
	30-39	66,00	3,80	1,231	0,151		
	40-49	18,00	3,61	1,335	0,315		
Evdeki rutin işlerde (sofra hazırlamak, çamaşır asmak, temizlik yapmak, vb.) çocuğuma becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	20-29	18,00	4,06	1,110	0,262	0,25	0,78
	30-39	66,00	4,09	1,019	0,125		
	40-49	18,00	3,89	1,231	0,290		
Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.	20-29	18,00	4,39	0,698	0,164	0,75	0,47
	30-39	66,00	4,47	0,789	0,097		
	40-49	18,00	4,22	0,732	0,173		
Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.	20-29	18,00	4,17	0,857	0,202	0,49	0,62
	30-39	66,00	4,26	0,771	0,095		
	40-49	18,00	4,06	0,802	0,189		
Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum.	20-29	18,00	3,94	0,938	0,221	0,13	0,88
	30-39	66,00	3,86	1,021	0,126		
	40-49	18,00	3,78	0,943	0,222		

Tablo 4.6.: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

		N	x	ss	sh	F	p
Çocuğumla birlikte gün içerisinde kitap incelediğimiz bir zamanımız vardır.	20-29	18,00	4,06	0,873	0,206	1,31	0,27
	30-39	66,00	4,21	1,031	0,127		
	40-49	18,00	3,78	1,114	0,263		
Çocuğuma oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları ve malzemeleri toplaması için ona uygun yönlendirmeler yaparım.	20-29	18,00	4,33	0,686	0,162	2,97	0,06
	30-39	66,00	4,68	0,501	0,062		
	40-49	18,00	4,61	0,502	0,118		
Çocuğumla birlikte okuyacağımız kitabı seçmesi için onu teşvik ederim.	20-29	18,00	4,00	0,767	0,181	1,44	0,24
	30-39	66,00	4,38	0,907	0,112		
	40-49	18,00	4,39	0,778	0,183		
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla oyunlaştırarak birlikte toplarız.	20-29	18,00	4,28	0,669	0,158	1,93	0,15
	30-39	66,00	4,52	0,728	0,090		
	40-49	18,00	4,72	0,461	0,109		
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla birlikte toplarken onunla iletişim kurmaya dikkat ederim.	20-29	18,00	3,89	0,963	0,227	2,40	0,10
	30-39	66,00	4,18	0,858	0,106		
	40-49	18,00	3,72	0,752	0,177		
Çocuğumla yapacağım etkinlikler için önceden araştırma/planlama yaparak uygun etkinlikler sağlarım.	20-29	18,00	4,22	1,114	0,263	0,83	0,44
	30-39	66,00	4,39	0,839	0,103		
	40-49	18,00	4,11	0,832	0,196		
Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.	20-29	18,00	3,61	1,720	0,405	0,62	0,54
	30-39	66,00	4,06	1,487	0,183		
	40-49	18,00	3,89	1,530	0,361		
Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim.	20-29	18,00	3,83	1,200	0,283	0,64	0,53
	30-39	66,00	4,08	0,933	0,115		
	40-49	18,00	3,83	1,200	0,283		
Çocuğumu kendi kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi için teşvik ederim.	20-29	18,00	3,83	1,200	0,283	0,64	0,53
	30-39	66,00	4,08	0,933	0,115		
	40-49	18,00	3,83	1,200	0,283		
Çocuğuma kirli kıyafetlerini kirli sepetine koyması için fırsat veririm.	20-29	18,00	3,78	1,309	0,308	0,09	0,92
	30-39	66,00	3,88	1,117	0,137		
	40-49	18,00	3,78	1,263	0,298		
Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm.	20-29	18,00	4,56	0,705	0,166	0,41	0,67
	30-39	66,00	4,48	0,749	0,092		
	40-49	18,00	4,33	0,907	0,214		

*Tek Yönlü Varyans Analizi

**p<0.05

Araştırmada, katılımcıların yaş gruplarına göre günlük rutin düzeylerine ilişkin puanların karşılaştırılması incelenmiştir. Genel olarak, yaş grupları arasında çoğu ölçümde istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmamıştır, bu da farklı yaş gruplarındaki ebeveynlerin günlük rutinlerde benzer düzeyde performans gösterdiğini göstermektedir.

“Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.” ifadesinde, 20-29 yaş grubu ortalama 3,83 (standart sapma 1,150), 30-39 yaş grubu ortalama 3,91 (standart sapma 1,106), ve 40-49 yaş grubu ortalama 3,50 (standart sapma 1,098) puan almıştır. Bu sonuçlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F=0,96$, $p=0,39$), bu da yaş gruplarının bu rutin aktivitede benzer düzeyde ebeveyn yeterliliği sergilediğini göstermektedir.

“Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.” ifadesinde ise, tüm yaş grupları arasında çok küçük puan farkları gözlemlenmiş ve bu farklar istatistiksel olarak anlamsız kalmıştır ($F=0,01$, $p=0,99$). Bu durum, yiyecek hazırlama gibi günlük aktivitelerde yaşın, ebeveynlerin çocuklarına sorumluluk verme şeklini etkilemediğini göstermektedir.

“Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.” ölçeğinde, 20-29 yaş grubu ortalama 3,89, 30-39 yaş grubu ortalama 3,80, ve 40-49 yaş grubu ortalama 3,61 puan almıştır. Bu farklar yine anlamlı değildir ($F=0,25$, $p=0,78$). Ebeveynler arasında diş fırçalama konusunda yaşa bağlı bir fark olmadığı, tüm grupların çocuklarını bu konuda benzer şekilde yönlendirdiği görülmektedir.

“Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.” ifadesinde, yaş grupları arasındaki puanlar 20-29 yaş grubu için ortalama 4,39, 30-39 yaş grubu için ortalama 4,47, ve 40-49 yaş grubu için ortalama 4,22 olarak hesaplanmıştır. Bu farklar arasında istatistiksel bir anlamlılık bulunmamıştır ($F=0,75$, $p=0,47$). Çocuklarla etkileşimli zaman geçirme konusunda yaş grupları arasında önemli bir fark olmadığını göstermektedir.

Bunların yanı sıra “Çocuğuma oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları ve malzemeleri toplaması için ona uygun yönlendirmeler yaparım.” ifadesinde 20-29 yaş

grubu ortalama 4,33, 30-39 yaş grubu ortalama 4,68, ve 40-49 yaş grubu ortalama 4,61 puan almıştır. Bu sonuçlarda istatistiksel olarak sınırdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=2,97$, $p=0,06$). Bu da 30-39 yaş grubunun bu konuda diğer yaş gruplarına göre biraz daha yüksek performans sergilediğini göstermektedir.

Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre yeterliliklerinde farklılaşma durumuna ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.7’de yer almaktadır.

Tablo 4.7.: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği’nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

		N	x	ss	sh	F	p
Bakımda	Lise	22	15,36	3,09	0,66	1,56	0,22
Mükemmellik	Ön	25	16,68	2,64	0,53		
	Lisans						
	Lisans	45	15,87	2,32	0,35		
Mevcut	Lise	22	45,32	3,88	0,83	1,26	0,29
Duruma	Ön	25	47,04	3,71	0,74		
Uyum	Lisans						
Sağlamak	Lisans	45	46,24	3,62	0,54		
Toplam	Lise	22	60,68	6,39	1,36	1,71	0,19
	Ön	25	63,72	6,02	1,20		
	Lisans						
	Lisans	45	62,11	5,01	0,75		

*Tek Yönlü Varyans Analizi

** $p<0,05$

Araştırmada, katılımcıların eğitim düzeylerine göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği’nden aldıkları puanların karşılaştırılması ele alınmıştır. Analiz sonuçları, eğitim düzeylerinin ebeveyn yeterlik puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

“Bakımda Mükemmellik” boyutunda lise mezunu ebeveynler ortalama 15,36 puan (standart sapma 3,09), ön lisans mezunu ebeveynler ortalama 16,68 puan (standart sapma 2,64), ve lisans mezunu ebeveynler ortalama 15,87 puan (standart sapma 2,32) almıştır. Farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($F=1,56$, $p=0,22$). Bu sonuç, eğitim düzeyinin bakımda mükemmellik algısını önemli ölçüde etkilemediğini göstermektedir. Eğitim düzeyi arttıkça bakımda yeterlilik puanlarında belirgin bir artış olmadığı gözlemlenmektedir.

“Mevcut Duruma Uyum Sağlamak” boyutunda ise lise mezunu ebeveynler ortalama 45,32 puan (standart sapma 3,88), ön lisans mezunu ebeveynler ortalama

47,04 puan (standart sapma 3,71), ve lisans mezunu ebeveynler ortalama 46,24 puan (standart sapma 3,62) almıştır. Bu boyutta da eğitim düzeyleri arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F=1,26$, $p=0,29$). Eğitim düzeyinin çocuğun mevcut durumuna uyum sağlama yeteneği üzerinde belirleyici bir rol oynamadığı sonucuna varılmaktadır.

“Toplam” puanlarda, lise mezunu ebeveynler ortalama 60,68 puan (standart sapma 6,39), ön lisans mezunu ebeveynler ortalama 63,72 puan (standart sapma 6,02), ve lisans mezunu ebeveynler ortalama 62,11 puan (standart sapma 5,01) almıştır. Bu sonuçlarda da istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($F=1,71$, $p=0,19$). Bu durum, eğitim düzeyinin genel ebeveyn yeterlilik algısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre günlük rutinleri kullanım düzeylerinde farklılaşma durumuna ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.8’de yer almaktadır.

Tablo 4.8.: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması

		N	x	ss	sh	F	p
Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.	Lise	22	3,73	1,35	0,29	0,19	0,83
	Ön	25	3,76	1,05	0,21		
	Lisans						
	Lisans	45	3,89	1,05	0,16		
Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	Lise	22	4,00	1,20	0,25	0,04	0,96
	Ön	25	3,92	1,08	0,22		
	Lisans						
	Lisans	45	3,93	1,03	0,15		
Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.	Lise	22	3,86	1,28	0,27	0,08	0,92
	Ön	25	3,72	1,21	0,24		
	Lisans						
	Lisans	45	3,80	1,22	0,18		
Evdeki rutin işlerde (sofra hazırlamak, çamaşır asmak, temizlik yapmak, vb.) çocuğuma becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	Lise	22	4,27	1,03	0,22	0,64	0,53
	Ön	25	3,96	1,21	0,24		
	Lisans						
	Lisans	45	3,98	1,06	0,16		
Gün içerisinde çocuğumla birlikte oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.	Lise	22	4,05	0,95	0,20	3,60	0,03**
	Ön	25	4,64	0,70	0,14		
	Lisans						
	Lisans	45	4,40	0,69	0,10		

Tablo 4.8.: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

		N	x	ss	sh	F	p
Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.	Lise	22	4,00	0,87	0,19	1,91	0,15
	Ön	25	4,44	0,65	0,13		
	Lisans						
	Lisans	45	4,20	0,79	0,12		
Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum.	Lise	22	3,77	1,11	0,24	0,07	0,93
	Ön	25	3,88	1,05	0,21		
	Lisans						
	Lisans	45	3,84	0,90	0,13		
Çocuğumla birlikte gün içerisinde kitap incelediğimiz bir zamanımız vardır.	Lise	22	3,64	1,14	0,24	4,79	0,01 **
	Ön	25	4,40	0,91	0,18		
	Lisans						
	Lisans	45	4,31	0,85	0,13		
Çocuğuma oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları ve malzemeleri toplaması için ona uygun yönlendirmeler yaparım.	Lise	22	4,41	0,59	0,13	2,40	0,10
	Ön	25	4,76	0,44	0,09		
	Lisans						
	Lisans	45	4,60	0,58	0,09		
Çocuğumla birlikte okuyacağımız kitabı seçmesi için onu teşvik ederim.	Lise	22	4,23	0,81	0,17	0,87	0,42
	Ön	25	4,52	0,96	0,19		
	Lisans						
	Lisans	45	4,27	0,84	0,12		
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla oyunlaştırarak birlikte toplarız.	Lise	22	4,55	0,51	0,11	0,22	0,80
	Ön	25	4,60	0,76	0,15		
	Lisans						
	Lisans	45	4,49	0,69	0,10		
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla birlikte toplarken onunla iletişim kurmaya dikkat ederim.	Lise	22	3,64	1,05	0,22	2,83	0,06
	Ön	25	4,16	0,99	0,20		
	Lisans						
	Lisans	45	4,13	0,69	0,10		
Çocuğumla yapacağım etkinlikler için önceden araştırma/planlama yaparak uygun etkinlikler sağlarım.	Lise	22	4,09	1,02	0,22	0,93	0,40
	Ön	25	4,44	0,82	0,16		
	Lisans						
	Lisans	45	4,31	0,85	0,13		
Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.	Lise	22	3,77	1,60	0,34	0,28	0,76
	Ön	25	4,08	1,55	0,31		
	Lisans						
	Lisans	45	3,82	1,61	0,24		
Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim.	Lise	22	3,95	1,05	0,22	0,13	0,88
	Ön	25	3,92	1,08	0,22		
	Lisans						
	Lisans	45	4,04	1,02	0,15		

Tablo 4.8.: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

		N	x	ss	sh	F	p
Çocuğumu kendi kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi için teşvik ederim.	Lise	22	3,95	1,05	0,22	0,13	0,88
	Ön	25	3,92	1,08	0,22		
	Lisans						
	Lisans	45	4,04	1,02	0,15		
Çocuğuma kirli kıyafetlerini kirli sepetine koymasın için fırsat veririm.	Lise	22	4,00	1,23	0,26	0,37	0,69
	Ön	25	3,84	1,11	0,22		
	Lisans						
	Lisans	45	3,73	1,21	0,18		
Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm.	Lise	22	4,45	0,74	0,16	0,06	0,95
	Ön	25	4,52	0,82	0,16		
	Lisans						
	Lisans	45	4,47	0,69	0,10		

*Tek Yönlü Varyans Analizi

**p<0.05

Araştırmada, katılımcıların eğitim düzeylerine göre günlük rutin düzeylerine ilişkin puanların karşılaştırılması ele alınmıştır. Genel olarak, çoğu ölçümde eğitim düzeylerinin günlük rutinler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Bununla birlikte, bazı ölçütlerde eğitim düzeyi farklılıkları gözlemlenmiştir.

“Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.” ifadesinde lise, ön lisans ve lisans mezunlarının puanları sırasıyla ortalama 3,73, 3,76 ve 3,89 olarak belirlenmiştir. Bu puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (F=0,19, p=0,83). Eğitim düzeyinin bu özgül günlük rutin üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı görülmektedir.

“Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.” ölçeğinde de benzer şekilde, tüm eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (F=0,04, p=0,96). Eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklara yiyecek hazırlığı sürecinde sorumluluk verme davranışında büyük bir değişiklik olmadığı ifade edilebilir.

Ancak “Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.” ifadesinde, lise mezunları ortalama 4,05, ön lisans mezunları ortalama 4,64 ve lisans mezunları ortalama 4,40 puan almıştır. Bu ölçümde

eğitim düzeyi arttıkça puanlarda artış gözlenmiş ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=3,60$, $p=0,03$). Ön lisans ve lisans mezunları, çocuklarıyla etkileşimli zaman geçirme konusunda lise mezunlarına göre daha yüksek performans göstermiştir.

“Çocuğumla birlikte gün içerisinde kitap incelediğimiz bir zamanımız vardır.” ölçeğinde de ön lisans ve lisans mezunlarının puanları lise mezunlarına göre daha yüksektir ($F=4,79$, $p=0,01$). Bu, daha yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarıyla kitap okuma gibi eğitim odaklı aktivitelere daha fazla zaman ayırdıklarını göstermektedir.

Ebeveynlerin çocuklarının tanı aldığı yaş gruplarına göre öz yeterliliklerinde farklılaşma durumuna ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.9’da yer almaktadır.

Tablo 4.9.: Katılımcıların Çocuklarının Tanı Aldığı Yaş Gruplarına Göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği’nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

		N	x	ss	sh	F	p
Bakımda Mükemmellik	1-2 Yaş Arası	40	15,97	2,45	0,38	1,21	0,30
	2-3 Yaş Arası	38	16,26	2,46	0,40		
	3 Yaş Üzeri	24	15,20	3,10	0,63		
Mevcut Duruma Uyum Sağlamak	1-2 Yaş Arası	40	45,87	4,03	0,63	0,54	0,58
	2-3 Yaş Arası	38	46,76	3,71	0,60		
	3 Yaş Üzeri	24	46,41	3,38	0,65		
Toplam	1-2 Yaş Arası	40	61,85	5,50	0,87	0,59	0,55
	2-3 Yaş Arası	38	63,02	5,73	0,93		
	3 Yaş Üzeri	24	61,62	5,94	1,21		

*Tek Yönlü Varyans Analizi

** $p<0,05$

Araştırmada, çocukların tanı aldığı yaş gruplarına göre ebeveyn yeterlik ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması yapılmıştır. Bu ölçümler, ebeveynlerin bakımda mükemmellik, mevcut duruma uyum sağlama ve toplam yeterlilik puanları açısından incelenmiştir. Analiz sonuçları, çocukların tanı aldığı yaşın ebeveyn yeterlilik puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

“Bakımda Mükemmellik” boyutunda, 1-2 yaş arası tanı almış çocukların ebeveynleri ortalama 15,97 puan (standart sapma 2,45), 2-3 yaş arası tanı almış çocukların ebeveynleri ortalama 16,26 puan (standart sapma 2,46), ve 3 yaşın üzerinde tanı almış çocukların ebeveynleri ortalama 15,20 puan (standart sapma 3,10) almıştır. Bu farklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F=1,21$, $p=0,30$). Bu sonuç, ebeveynlerin bakımda mükemmellik algısının çocukların tanı aldığı yaşa göre değişmediğini göstermektedir.

“Mevcut Duruma Uyum Sağlamak” boyutunda ise, 1-2 yaş arası tanı almış çocukların ebeveynleri ortalama 45,87 puan (standart sapma 4,03), 2-3 yaş arası tanı almış çocukların ebeveynleri ortalama 46,76 puan (standart sapma 3,71), ve 3 yaşın üzerinde tanı almış çocukların ebeveynleri ortalama 46,41 puan (standart sapma 3,38) almıştır. Bu boyutta da yaş grupları arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F=0,54$, $p=0,58$). Bu, çocuğun mevcut durumuna uyum sağlama yeteneğinin, çocuğun tanı aldığı yaşa göre farklılık göstermediğini ifade etmektedir.

“Toplam” puanlarda, 1-2 yaş arası tanı almış çocukların ebeveynleri ortalama 61,85 puan (standart sapma 5,50), 2-3 yaş arası tanı almış çocukların ebeveynleri ortalama 63,02 puan (standart sapma 5,73), ve 3 yaşın üzerinde tanı almış çocukların ebeveynleri ortalama 61,62 puan (standart sapma 5,94) almıştır. Bu puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($F=0,59$, $p=0,55$). Bu sonuçlar, genel ebeveyn yeterlilik puanlarının çocukların tanı aldığı yaşa bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini göstermektedir.

Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre günlük rutin düzeylerin kullanımlarında arasındaki ilişkiye ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.10’da yer almaktadır.

Tablo 4.10.: Katılımcıların Çocuklarının Tanı Aldığı Yaş Gruplarına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması

		N	x	ss	sh	F	Sig.
Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.	1-2 Yaş Arası	40	3,65	1,14	0,18	0,80	0,45
	2-3 Yaş Arası	38	3,95	1,09	0,18		
	3 Yaş Üzeri	24	3,92	1,10	0,22		

Tablo 4.10.: Katılımcıların Çocuklarının Tanı Aldığı Yaş Gruplarına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

		N	x	ss	sh	F	Sig.
Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	1-2 Yaş Arası	40	4,00	1,04	0,16	0,01	0,99
	2-3 Yaş Arası	38	3,97	1,10	0,18		
	3 Yaş Üzeri	24	3,96	1,04	0,21		
Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.	1-2 Yaş Arası	40	3,68	1,21	0,19	1,22	0,30
	2-3 Yaş Arası	38	3,68	1,28	0,21		
	3 Yaş Üzeri	24	4,13	1,15	0,24		
Evdeki rutin işlerde (sofra hazırlamak, çamaşır asmak, temizlik yapmak, vb.) çocuğuma becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	1-2 Yaş Arası	40	4,10	0,98	0,16	1,02	0,37
	2-3 Yaş Arası	38	3,87	1,17	0,19		
	3 Yaş Üzeri	24	4,25	1,03	0,21		
Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.	1-2 Yaş Arası	40	4,40	0,71	0,11	0,25	0,78
	2-3 Yaş Arası	38	4,47	0,83	0,13		
	3 Yaş Üzeri	24	4,33	0,76	0,16		
Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.	1-2 Yaş Arası	40	4,35	0,66	0,10	1,13	0,33
	2-3 Yaş Arası	38	4,13	0,88	0,14		
	3 Yaş Üzeri	24	4,08	0,83	0,17		
Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum.	1-2 Yaş Arası	40	4,08	0,86	0,14	2,27	0,11
	2-3 Yaş Arası	38	3,84	1,00	0,16		
	3 Yaş Üzeri	24	3,54	1,10	0,23		
Çocuğumla birlikte gün içerisinde kitap incelediğimiz bir zamanımız vardır.	1-2 Yaş Arası	40	4,08	1,02	0,16	1,60	0,21
	2-3 Yaş Arası	38	3,95	1,11	0,18		
	3 Yaş Üzeri	24	4,42	0,83	0,17		
Çocuğuma oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları ve malzemeleri toplaması için ona uygun yönlendirmeler yaparım.	1-2 Yaş Arası	40	4,65	0,48	0,08	0,32	0,73
	2-3 Yaş Arası	38	4,55	0,65	0,10		
	3 Yaş Üzeri	24	4,63	0,49	0,10		

Tablo 4.10.: Katılımcıların Çocuklarının Tanı Aldığı Yaş Gruplarına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

		N	x	ss	sh	F	Sig.
Çocuğumla birlikte okuyacağımız kitabı seçmesi için onu teşvik ederim.	1-2 Yaş Arası	40	4,30	0,79	0,13	0,48	0,62
	2-3 Yaş Arası	38	4,24	1,05	0,17		
	3 Yaş Üzeri	24	4,46	0,66	0,13		
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla oyunlaştırarak birlikte toplarız.	1-2 Yaş Arası	40	4,53	0,68	0,11	0,09	0,92
	2-3 Yaş Arası	38	4,47	0,76	0,12		
	3 Yaş Üzeri	24	4,54	0,59	0,12		
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla birlikte toplarken onunla iletişim kurmaya dikkat ederim.	1-2 Yaş Arası	40	4,03	0,83	0,13	0,13	0,88
	2-3 Yaş Arası	38	4,11	0,92	0,15		
	3 Yaş Üzeri	24	4,00	0,88	0,18		
Çocuğumla yapacağım etkinlikler için önceden araştırma/planlama yaparak uygun etkinlikler sağlarım.	1-2 Yaş Arası	40	4,55	0,71	0,11	3,09	0,05
	2-3 Yaş Arası	38	4,26	0,86	0,14		
	3 Yaş Üzeri	24	4,00	1,10	0,23		
Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.	1-2 Yaş Arası	40	3,63	1,61	0,25	1,53	0,22
	2-3 Yaş Arası	38	4,13	1,49	0,24		
	3 Yaş Üzeri	24	4,21	1,41	0,29		
Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim.	1-2 Yaş Arası	40	3,90	0,93	0,15	0,25	0,78
	2-3 Yaş Arası	38	4,05	0,98	0,16		
	3 Yaş Üzeri	24	4,04	1,27	0,26		
Çocuğumu kendi kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi için teşvik ederim.	1-2 Yaş Arası	40	3,90	0,93	0,15	0,25	0,78
	2-3 Yaş Arası	38	4,05	0,98	0,16		
	3 Yaş Üzeri	24	4,04	1,27	0,26		
Çocuğuma kirli kıyafetlerini kirli sepetine koyması için fırsat veririm.	1-2 Yaş Arası	40	3,75	1,19	0,19	0,67	0,51
	2-3 Yaş Arası	38	3,79	1,19	0,19		
	3 Yaş Üzeri	24	4,08	1,10	0,22		

Tablo 4.10.: Katılımcıların Çocuklarının Tanı Aldığı Yaş Gruplarına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

		N	x	ss	sh	F	Sig.
Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm.	1-2 Yaş Arası	40	4,35	0,83	0,13	0,85	0,43
	2-3 Yaş Arası	38	4,53	0,73	0,12		
	3 Yaş Üzeri	24	4,58	0,72	0,15		

*Tek Yönlü Varyans Analizi

**p<0.05

Tablo 4.10, çocukların tanı aldıkları yaş gruplarına göre ebeveynlerin günlük rutin düzeylerindeki yeterlilikleri karşılaştırmaktadır. Veriler, çeşitli günlük etkinliklerde ebeveynlerin ne kadar yeterli olduğunu puanlayarak sunmaktadır. Analizlerde, çocukların tanı aldıkları yaşın ebeveynlerin günlük etkinliklerdeki yeterlilik puanları üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir.

Yemek saati rutinlerinde sofrayı toplama konusunda, çocukların tanı aldığı yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir (F=0.80, p=0.45). Bu, ebeveynlerin bu aktiviteyi yaş gruplarına göre farklı şekilde yürütmediğini gösterir. Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar verme konusunda da benzer şekilde, yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (F=0.01, p=0.99).

Diş fırçalama konusunda, 3 yaş üzerinde tanı almış çocukların ebeveynleri diğer gruplara göre daha yüksek puan almış, ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (F=1.22, p=0.30). Bu, ebeveynlerin bu sağlık alışkanlığını çocuklarına kazandırmada genel olarak tutarlı davrandıklarını işaret etmektedir.

Ev işlerinde çocuklara sorumluluk verilmesi konusunda da çocukların tanı aldığı yaşa göre ebeveyn yeterliliği değişmemektedir (F=1.02, p=0.37). Bu aktivitede ebeveynlerin tutumu, çocuğun tanı aldığı yaşa bağlı olarak değişiklik göstermemektedir.

Çocuklarla oyun oynama veya çeşitli aktiviteler yapma konusunda, tüm yaş gruplarında benzer yeterlilik puanları görülmüş, burada da anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (F=0.25, p=0.78). Bu, ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşim kurma biçimlerinin, çocuğun tanı aldığı yaşa özgü olmadığını göstermektedir.

Çocukların oyun oynamayı talep etmesi için teşvik etme konusunda, 1-2 yaş arası tanı almış çocukların ebeveynleri diğer yaş gruplarına göre daha yüksek puan almış, fakat bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=1.13$, $p=0.33$). Bu, çocukların tanı aldığı yaşa göre ebeveynlerin teşvik biçiminin değişmediğini belirtmektedir.

Çocuklarla kitap okuma ve onlara görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olma gibi eğitim odaklı aktivitelerde, 3 yaş üzeri tanı almış çocukların ebeveynleri daha yüksek puan almış olabilir; ancak bu farklar da istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F=1.60$, $p=0.21$ ve $F=2.27$, $p=0.11$).

Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısına göre öz yeterlilikleri arasındaki ilişkiye ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.11’de yer almaktadır.

Tablo 4.11.: Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği’nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

		N	x	ss	sh	F	p
Bakımda	1,00	44	15,64	2,48	0,37	0,51	0,60
	2,00	38	16,11	2,83	0,46		
	3,00	17	16,29	2,69	0,65		
Mükemmellik	1,00	44	45,98	3,64	0,55	1,58	0,21
	2,00	38	45,97	4,17	0,68		
	3,00	17	47,76	3,13	0,76		
Toplam	1,00	44	61,61	5,11	0,77	1,13	0,33
	2,00	38	62,08	6,45	1,05		
	3,00	17	64,06	5,51	1,34		

*Tek Yönlü Varyans Analizi

** $p<0.05$

Tablo 4.11’de incelenen veriler, çocuk sayısına göre ebeveyn yeterlilik ölçeğinden alınan puanları karşılaştırmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, ebeveynlerin çocuk sayısına bağlı olarak bakımda mükemmellik, mevcut duruma uyum sağlama ve genel ebeveyn yeterlilikleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Bakımda mükemmellik puanlarında bir, iki ve üç çocuklu ebeveynlerin aldığı puanlar sırasıyla 15,64, 16,11 ve 16,29 olarak kaydedilmiştir ve bu puanlar arasındaki fark istatistiksel açıdan önemsizdir ($F=0,51$, $p=0,60$). Bu, çocuk sayısının ebeveynlerin bakımda mükemmellik algısını önemli ölçüde etkilemediğini gösterir.

Mevcut duruma uyum sağlama puanlarında da benzer bir durum gözlemlenmiştir; bir çocuklu ebeveynler ortalama 45,98, iki çocuklu ebeveynler 45,97 ve üç çocuklu ebeveynler 47,76 puan almışlardır. Bu sonuçlar arasında da anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($F=1,58$, $p=0,21$), bu da çocuk sayısının ebeveynlerin çocuklarının mevcut durumlarına uyum sağlama yeteneklerini etkilemediğini belirtir.

Genel toplam puanlar açısından incelendiğinde, bir çocuklu ebeveynler ortalama olarak 61,61 puan, iki çocuklu ebeveynler 62,08 puan ve üç çocuklu ebeveynler 64,06 puan almışlardır. Her ne kadar üç çocuklu ebeveynlerin puanları diğerlerine göre daha yüksek olsa da bu farklar yine istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F=1,13$, $p=0,33$). Bu bulgular, ebeveynlerin genel yeterlilik puanlarının çocuk sayısına göre değişmediğini ve ebeveynlik becerilerinin çocuk sayısı artsa bile korunduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısına göre günlük rutinleri kullanım düzeyleri arasındaki ilişkiye ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.12’de yer almaktadır.

Tablo 4.12: Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması

	N	x	ss	sh	F	p
Yemek saati/rutini bittikten sonra	1,00	44	3,82	0,92	0,14	0,09
sofrayı birlikte toplama	2,00	38	3,89	1,27	0,21	0,91
konusunda çocuğuma uygun	3,00	17	3,76	1,20	0,29	
teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.						
Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık	1,00	44	3,93	0,95	0,14	0,20
aşamasında becerilerine uygun	2,00	38	4,08	1,12	0,18	0,82
sorumluluklar veririm.	3,00	17	4,00	1,12	0,27	
Dişlerini fırçalaması için	1,00	44	3,84	1,10	0,17	3,25
çocuğumu yönlendiririm.	2,00	38	4,05	1,18	0,19	0,04
	3,00	17	3,18	1,38	0,33	
Evdeki rutin işlerde (sofra	1,00	44	4,00	0,99	0,15	0,06
hazırlamak, çamaşır asmak,	2,00	38	4,08	1,10	0,18	0,95
temizlik yapmak, vb.) çocuğuma	3,00	17	4,06	1,30	0,31	
becerilerine uygun sorumluluklar veririm.						
Gün içerisinde çocuğumla	1,00	44	4,43	0,73	0,11	0,01
birlikte oyun oynadığımız/çeşitli	2,00	38	4,45	0,76	0,12	0,99
aktiviteler yaptığımız	3,00	17	4,41	0,80	0,19	
zamanlarımız vardır.						

Tablo 4.12: Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

	N	x	ss	sh	F	p	
Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.	1,00	44	4,18	0,76	0,11	0,19	0,83
	2,00	38	4,29	0,77	0,12		
	3,00	17	4,24	0,90	0,22		
Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum.	1,00	44	3,89	0,99	0,15	0,56	0,57
	2,00	38	4,00	0,87	0,14		
	3,00	17	3,71	1,05	0,25		
Çocuğumla birlikte gün içerisinde kitap incelediğimiz bir zamanımız vardır.	1,00	44	4,30	0,88	0,13	1,41	0,25
	2,00	38	4,16	0,92	0,15		
	3,00	17	3,82	1,33	0,32		
Çocuğuma oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları ve malzemeleri toplaması için ona uygun yönlendirmeler yaparım.	1,00	44	4,59	0,54	0,08	0,34	0,71
	2,00	38	4,58	0,60	0,10		
	3,00	17	4,71	0,47	0,11		
Çocuğumla birlikte okuyacağımız kitabı seçmesi için onu teşvik ederim.	1,00	44	4,30	0,79	0,12	1,26	0,29
	2,00	38	4,18	1,01	0,16		
	3,00	17	4,59	0,71	0,17		
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla oyunlaştırarak birlikte toplarız.	1,00	44	4,52	0,66	0,10	2,00	0,14
	2,00	38	4,37	0,79	0,13		
	3,00	17	4,76	0,44	0,11		
Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla birlikte toplarken onunla iletişim kurmaya dikkat ederim.	1,00	44	4,09	0,83	0,13	0,20	0,82
	2,00	38	4,08	0,82	0,13		
	3,00	17	3,94	1,03	0,25		
Çocuğumla yapacağım etkinlikler için önceden araştırma/planlama yaparak uygun etkinlikler sağlarım.	1,00	44	4,30	0,93	0,14	0,33	0,72
	2,00	38	4,42	0,86	0,14		
	3,00	17	4,24	0,83	0,20		
Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.	1,00	44	4,11	1,45	0,22	1,35	0,26
	2,00	38	4,13	1,36	0,22		
	3,00	17	3,47	1,84	0,45		
Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim.	1,00	44	4,11	0,95	0,14	0,71	0,49
	2,00	38	4,00	1,09	0,18		
	3,00	17	3,76	1,09	0,26		
Çocuğumu kendi kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi için teşvik ederim.	1,00	44	4,11	0,95	0,14	0,71	0,49
	2,00	38	4,00	1,09	0,18		
	3,00	17	3,76	1,09	0,26		

Tablo 4.12: Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

		N	x	ss	sh	F	p
Çocuğuma kirli kıyafetlerini kirli sepetine koymasın için fırsat veririm.	1,00	44	3,82	1,08	0,16	0,03	0,97
	2,00	38	3,87	1,32	0,21		
	3,00	17	3,88	1,05	0,26		
Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm.	1,00	44	4,45	0,82	0,12	0,46	0,63
	2,00	38	4,45	0,76	0,12		
	3,00	17	4,65	0,61	0,15		

*Tek Yönlü Varyans Analizi

**p<0.05

Tablo 4.12 çocuk sayısına göre ebeveynlerin günlük rutinlerdeki yeterlilik puanlarını karşılaştırmaktadır. Bu analiz, çocuk sayısının ebeveynlerin günlük rutinlerde ne kadar yetkin olduklarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Genel olarak, çocuk sayısının ebeveynlerin günlük aktivitelerdeki performansları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Yemek sonrası sofrayı toplama, yiyecek hazırlama ve diğer günlük rutinlerde ebeveynler arasında çocuk sayısına bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Örneğin, yemek sonrası sofrayı toplama aktivitesinde, bir çocuklu ebeveynler ortalama 3,82 puan alırken, iki çocuklu ebeveynler 3,89 ve üç çocuklu ebeveynler 3,76 puan almıştır (F=0.09, p=0.91). Bu, ebeveynlerin bu aktivitede çocuk sayısına bağlı olarak farklı davranmadıklarını göstermektedir.

Çocukların diş fırçalama sürecinde yönlendirilmesi konusunda ise, bir çocuklu ebeveynlerin aldığı puanlar iki çocuklu ebeveynlerinkine benzerken, üç çocuklu ebeveynler biraz daha düşük puan almıştır (F=3.25, p=0.04). Bu, üç çocuklu ebeveynlerin diş fırçalama konusunda çocuklarını yönlendirme konusunda biraz daha zorlandıklarını işaret edebilir, ancak bu fark yalnızca bu aktivite için geçerlidir ve genel trendden bir sapma olarak değerlendirilebilmektedir.

Çocuk sayısı arttıkça, özellikle üç çocuklu ebeveynlerin, kitap okuma ve oyun oynama gibi etkinliklerde daha yüksek puan aldıkları gözlemlenmiştir. Ancak bu farklar çoğunlukla istatistiksel olarak anlamlı değildir. Örneğin, kitap okuma aktivitesinde bir çocuklu ebeveynler ortalama 4,30 puan alırken, üç çocuklu ebeveynler 3,82 puan almıştır (F=1.41, p=0.25). Bu durum, ebeveynlerin daha fazla

çocukla daha fazla etkileşimde bulunma eğiliminde olabileceğini gösteriyor olabilir, ancak genel olarak çocuk sayısının ebeveyn yeterlilik puanları üzerinde belirgin bir etkisi yoktur.

Ebeveynlerin çalışma durumuna göre Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği'nden aldıkları puanlara ilişkiye ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.12'de yer almaktadır.

Tablo 4.13.: Katılımcıların Mesleklerine Göre Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Madde	Ebeveyn	N	x	ss	sh	t	df	p
Bakımda Mükemmellik	Çalışıyor	49	15.41	2.51	0.36	-1.84	100.00	0.07
	Çalışmıyor	53	16.36	2.68	0.37			
Mevcut Duruma Uyum Sağlamak	Çalışıyor	49	46.08	3.21	0.46	-1.85	99.99	0.07
	Çalışmıyor	53	46.57	4.22	0.58			
Toplam	Çalışıyor	49	61.49	4.91	0.70	-0.65	100.00	0.52
	Çalışmıyor	53	62.92	6.26	0.86			

*Bağımsız Örneklem t Testi

**p<0.05

Tablo 4.13, katılımcıların çalışma durumuna göre Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılmasını göstermektedir. Bakımda Mükemmellik alt boyutunda çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 15.41, çalışmayan ebeveynlerin ise 16.36 olarak bulunmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda, bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($t(100)=-1.84$, $p=0.07$).

Mevcut Duruma Uyum Sağlamak alt boyutunda çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 46.08, çalışmayan ebeveynlerin ise 46.57 olarak bulunmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda, bu farkın da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t(99.99)=-1.85$, $p=0.07$).

Toplam puanlarda ise çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 61.49, çalışmayan ebeveynlerin ise 62.92 olarak bulunmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda, toplam puanlar açısından çalışan ve çalışmayan ebeveynler arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($t(100)=-0.65$, $p=0.52$). Dolayısıyla, Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği'nin alt boyutları ve toplam puanları açısından çalışan ve çalışmayan ebeveynler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ebeveynlerin mesleklerine göre çalışma ve çalışmama durumları ile ilgili günlük rutinleri kullanım düzeyleri arasındaki ilişkiye ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.14'te yer almaktadır.

Tablo 4.14: Katılımcıların Mesleklerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması

Madde	Ebeveyn	N	x	ss	sh	t	df	p
Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde...	Çalışıyor	49	3.67	1.05	0.15	-1.32	100.00	0.19
	Çalışmıyor	53	3.96	1.16	0.16			
Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	Çalışıyor	49	3.78	1.05	0.15	-1.91	100.00	0.06
	Çalışmıyor	53	4.17	1.03	0.14			
Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.	Çalışıyor	49	3.80	1.10	0.16	0.09	100.00	0.93
	Çalışmıyor	53	3.77	1.34	0.18			
Evdeki rutin işlerde çocuğuma becerilerine uygun sorumluluklar veririm.	Çalışıyor	49	3.84	1.14	0.16	-1.96	100.00	0.05**
	Çalışmıyor	53	4.25	0.96	0.13			
Çocuğumla birlikte okuyacağımız kitabı seçmesi için onu teşvik ederim.	Çalışıyor	49	4.27	0.84	0.12	-0.54	100.00	0.59
	Çalışmıyor	53	4.36	0.90	0.12			
Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.	Çalışıyor	49	4.27	0.81	0.12	-1.89	100.00	0.06
	Çalışmıyor	53	4.55	0.70	0.10			
Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için...	Çalışıyor	49	4.12	0.78	0.11	-1.03	100.00	0.31
	Çalışmıyor	53	4.28	0.79	0.11			
Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum.	Çalışıyor	49	3.80	1.04	0.15	-0.66	100.00	0.51
	Çalışmıyor	53	3.92	0.94	0.13			

Tablo 4.14: Katılımcıların Mesleklerine Göre Günlük Rutin Düzeylerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (devamı)

Madde	Ebeveyn	N	x	ss	sh	t	df	p
Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknoloji...	Çalışıyor	49	4.24	1.39	0.20	1.89	100.00	0.06
	Çalışmıyor	53	3.68	1.62	0.22			
Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim.	Çalışıyor	49	3.96	1.02	0.15	-0.29	100.00	0.77
	Çalışmıyor	53	4.02	1.05	0.14			
Çocuğumu kendi kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi için teşvik ederim.	Çalışıyor	49	3.96	1.02	0.15	-0.29	100.00	0.77
	Çalışmıyor	53	4.02	1.05	0.14			
Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve...	Çalışıyor	49	4.43	0.76	0.11	-0.53	100.00	0.60
	Çalışmıyor	53	4.51	0.78	0.11			

*Bağımsız Örneklem *t* Testi

** $p < 0.05$

Tablo 4.14, katılımcıların eğitim düzeylerine göre günlük rutin düzeylerine ilişkin puanlarının karşılaştırılmasını göstermektedir. Bu tablo, çeşitli günlük rutin görevlerde çalışan ve çalışmayan ebeveynlerin performanslarını karşılaştırmaktadır.

Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde bulunurum maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 3.67, çalışmayan ebeveynlerin ise 3.96 olarak bulunmuştur. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($t(100) = -1.32$, $p = 0.19$). Bu, her iki grubun da çocuklarını yemek sonrası sofrayı toplama konusunda benzer şekilde teşvik ettiklerini göstermektedir.

Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 3.78, çalışmayan ebeveynlerin ise 4.17 olarak bulunmuştur. Bu farkın sınırdan anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t(100) = -1.91$, $p = 0.06$).

Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 3.80, çalışmayan ebeveynlerin ise 3.77 olarak bulunmuştur. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($t(100)=0.09$, $p=0.93$). Diş fırçalama yönlendirmelerinde her iki grup da benzer tutumlar sergilemektedir.

Evdeki rutin işlerde çocuğuma becerilerine uygun sorumluluklar veririm maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 3.84, çalışmayan ebeveynlerin ise 4.25 olarak bulunmuştur. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($t(100)=-1.96$, $p=0.05$).

Çocuğumla birlikte okuyacağımız kitabı seçmesi için onu teşvik ederim maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 4.27, çalışmayan ebeveynlerin ise 4.36 olarak bulunmuştur. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t(100)=-0.54$, $p=0.59$).

Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 4.27, çalışmayan ebeveynlerin ise 4.55 olarak bulunmuştur. Bu farkın sınırda anlamlı olduğu görülmüştür ($t(100)=-1.89$, $p=0.06$).

Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 4.12, çalışmayan ebeveynlerin ise 4.28 olarak bulunmuştur. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($t(100)=-1.03$, $p=0.31$).

Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak karar verme sürecine yardımcı olurum maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 3.80, çalışmayan ebeveynlerin ise 3.92 olarak bulunmuştur. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t(100)=-0.66$, $p=0.51$).

Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 4.24, çalışmayan ebeveynlerin ise 3.68 olarak bulunmuştur. Bu farkın sınırda anlamlı olduğu görülmüştür ($t(100)=1.89$, $p=0.06$).

Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 3.96, çalışmayan ebeveynlerin ise 4.02 olarak bulunmuştur. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($t(100)=-0.29$, $p=0.77$).

Çocuğumu kendi kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi için teşvik ederim maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 3.96, çalışmayan ebeveynlerin ise 4.02 olarak bulunmuştur. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($t(100)=-0.29$, $p=0.77$).

Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm maddesinde çalışan ebeveynlerin ortalama puanı 4.43, çalışmayan ebeveynlerin ise 4.51 olarak bulunmuştur. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t(100)=-0.53$, $p=0.60$).

Regresyon analizi, bilinen çıktıları analizler yaparak bilinmeyeni bulmaya yaramaktadır (69). Analizleri yordamak amacıyla test puanları ile ölçüm yapılacak olan durum arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla araştırmada ebeveynlerin öz yeterlilik düzeyleri ve eğitim düzeyleriyle; çocuklarıyla kitap okuma günlük rutini arasındaki ilişkiye yönelik yapılan analizler anlamlı çıkmıştır. Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumları Kontrol Listesi'nde yer alan banyo rutini, yemek yeme rutini, eşyaları toplama rutini, oyun rutini vb. tüm rutin durumları incelenmiş olup regresyon analizinde kitap okuma rutini ile ilgili regresyon çıktılarında anlamlılık elde edildiğinden bununla ilgili tablolar eklenmiştir.

Tablo 4.15'te, katılımcıların eğitim düzeyleri ile çocuklarıyla kitap okuma skorları arasındaki ilişkiyi inceleyen basit doğrusal regresyon analizinin sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4.15.: Katılımcıların Eğitim Düzeyleri ile Çocuklarıyla Kitap Okuma Skorları Arasındaki İlişkiye Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi

	B	β	t	p	Uyarlanmış R ²	F	p (ANOVA)	SE	Durbin-Watson
Sabit	2.904		7.036	.000	0.073	9.010	.003	0.985	2.227
Öğrenim Düzeyi	0.286	0.287	3.002	.003					

Modelin uyarlanmış R² değeri 0.073 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, eğitim düzeyinin çocuklarla kitap okuma skorlarının varyansının %7.3'ünü açıkladığını göstermektedir. Her ne kadar bu değer düşük olsa da eğitim düzeyinin çocuklarla kitap okuma sıklığı üzerinde bir miktar etkisi olduğunu göstermektedir.

Regresyon katsayıları incelendiğinde, sabit terimin (B = 2.904, t = 7.036, p = .000) anlamlı olduğu görülmektedir. Bu, eğitim düzeyi sıfır olduğunda (yani en düşük seviyede olduğunda) çocuklarla kitap okuma skorunun ortalama 2.904 olduğunu göstermektedir. Bu değer, modelde bağımsız değişkenin etkisi olmaksızın bağımlı değişkenin ortalama değerini temsil etmektedir.

Eğitim düzeyi değişkeni için regresyon katsayısı B = 0.286 ve t = 3.002 olarak bulunmuş ve bu değer p = .003 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Bu bulgu, katılımcıların eğitim düzeyindeki her bir birimlik artışın, çocuklarıyla kitap okuma skorlarında 0.286 birimlik bir artışa yol açtığını göstermektedir. Eğitim düzeyi arttıkça, katılımcıların çocuklarıyla kitap okuma sıklığının da arttığı anlaşılmaktadır. Bu, eğitim düzeyinin çocuklarla daha fazla kitap okuma eğiliminde olan bireylerde artış sağladığını göstermektedir.

Durbin-Watson değeri 2.227 olarak bulunmuştur, bu da modelde otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Bu sonuç, modelde hata terimlerinin bağımsız olduğunu ve modelin geçerliliğini koruduğunu göstermektedir.

Tablo 4.16'da, katılımcıların yeterlik düzeyleri ile çocuklarıyla kitap okuma skorları arasındaki ilişkiyi inceleyen basit doğrusal regresyon analizinin sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4.16.: Katılımcıların Yeterlik Düzeyleri ile Çocuklarıyla Kitap Okuma Skorları Arasındaki İlişkiye Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi

	B	β	t	p	Uyarlanmış R ²	F	p (ANOVA)	SE	Durbin-Watson
Sabit	0.843		0.781	0.437	0.075	9.228	.003	0.984	2.306
Toplam	0.052	0.291	3.038	0.003					

Modelin uyarlanmış R² değeri 0.075 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, yeterlik düzeyinin çocuklarla kitap okuma skorlarının varyansının %7.5'ini açıkladığını göstermektedir. Bu değer, yeterlik düzeyinin çocuklarla kitap okuma sıklığı üzerinde bir miktar etkisi olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar bu açıklayıcılık oranı düşük olsa da bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki anlamlı etkisini vurgulamaktadır.

Regresyon katsayılarına bakıldığında, sabit terimin (B = 0.843, t = 0.781, p = 0.437) anlamlı olmadığı görülmüştür. Sabit terim, bağımsız değişkenin (yeterlik düzeyi) 0 olduğu durumda bağımlı değişkenin (çocuklarla kitap okuma skoru) ortalama değerini temsil etmektedir. Bu durumda, yeterlik düzeyinin etkisi olmaksızın katılımcıların çocuklarıyla kitap okuma skorlarının ortalama seviyesinin 0.843 olduğu, ancak bu değer istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmaktadır.

Yeterlik düzeyi değişkeni için regresyon katsayısı B = 0.052 ve t = 3.038 olarak bulunmuş ve bu değer p = 0.003 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Bu bulgu, katılımcıların yeterlik düzeyindeki her bir birimlik artışın, çocuklarıyla kitap okuma skorlarında 0.052 birimlik bir artışa yol açtığını göstermektedir. Yeterlik düzeyi ile çocuklarla kitap okuma skoru arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Durbin-Watson değeri 2.306 olarak bulunmuştur, bu da modelde otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Bu sonuç, modelde hata terimlerinin bağımsız olduğunu ve modelin geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu tablo, katılımcıların yeterlik düzeylerinin çocuklarıyla kitap okuma skorları üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Yeterlik düzeyi arttıkça, çocuklarıyla kitap okuma skorlarının da arttığı belirlenmiştir. Model genel

olarak istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve sonuçlar, yeterlik düzeyinin çocuklarla kitap okuma alışkanlığında önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

5. TARTIŞMA

3-6 yaş aralığında Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocukların ebeveynleriyle yapılan bu araştırmada 102 ebeveyne ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin cinsiyet dağılımları incelendiğinde 102 ebeveynin büyük çoğunluğu annelerden (n:84) oluşmuştur. Bu dağılım, yine OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerle Zeydan ve Yılmaz Bal tarafından yapılan çalışma bulgusuyla paraleldir. Bu çalışmaya da katılan ebeveynlerin katılım yoğunluğunun anneler üzerinde olduğu, 150 ebeveynden 132'sinin yani %88'inin annelerden oluştuğu görülmektedir (70).

Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının cinsiyet dağılımı incelendiğinde, erkek çocukların oranı %69.61 (n:71) iken, kız çocukların oranı %30.39 (n:31) olarak bulunmuştur. Bu oran, örnekleme erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Otizmle ilgili yapılan cinsiyet çalışmalarından Centers for Disease Control Prevention'nin (19) çalışmalarına bakıldığında, otizmin erkek çocuklardaki yaygınlığı, kızlardan yaklaşık 4 kat fazla olarak bildirilmiştir. Bu tez araştırmasında da OSB tanılı çocukların cinsiyetinin erkek çocuklarda yoğunlaşmasının bu bulguları destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının yaş dağılımı incelendiğinde, 3 yaş grubundaki çocukların oranı %12.75 (n:13), 4 yaş grubundaki çocukların oranı %29.41 (n:30), 3 yaş ve üzeri çocukların oranı %57.84 (n:59) olarak bulunmuştur. Bu veriler, örnekleme 4 yaş ve üstü çocukların oranının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmaya dahil olan ebeveynlerin çocuklarının OSB tanısı alma yaşına göre dağılımlarına bakıldığında, 1-2 yaş arası tanı alan çocukların oranı %39.22 (40 çocuk), 2-3 yaş arası tanı alan çocukların oranı %37.25 (38 çocuk) ve 3 yaşın üzerinde tanı alan çocukların oranı %23.53 (24 çocuk) olarak belirlenmiştir. Bu dağılım, çocukların çoğunun 3 yaşından önce otizm tanısı aldığını göstermektedir. Aydos ve Çalış yaptıkları araştırmada, çocuk gelişimcilerin görüşleri doğrultusunda otizmde tanı alma

yaşının ortalama 18 aya yakın olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmada da çocukların çoğunluğunun 1-2 yaş arasında tanı aldığı görülmektedir. Aydos ve Çalış, araştırmaları kapsamında, ebeveynlerin çocuklarının 3 yaşına kadar olan iletişime dayalı problemlerini normal olarak görmesi ve bunun bir sorun olarak algılanmamasının tanı alma yaşının 3 yaştan sonra olmasında bir etken olduğunu değerlendirmiştir (71). Bu araştırmada da 3 yaş sonrası tanı alan çocukların varlığı bu yorumu destekler niteliktedir.

Ebeveynlerin yaş gruplarına göre dağılımı noktasında, 20-29 yaş arası katılımcıların %17.65 (18 kişi), 30-39 yaş arası katılımcıların %64.71 (66 kişi), ve 40-49 yaş arası katılımcıların %17.65 (18 kişi) olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlar, örnekleme 30-39 yaş arasındaki katılımcıların çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Tıp uzmanları değişen yaşam koşulları ile evliliklerin ilerleyen yaşlarda yapılması ve buna bağlı olarak da geç yaşta ebeveyn olma durumunun OSB'ye etkisi olabileceği yönünde sonuçlardan bahsetmişlerdir (72). Yapılan bir çalışmada geç yaşta baba olmanın OSB ile ilişkisinin olup risk faktörü olabileceği görülmüştür ancak sadece bu sonucun risk faktörü oluşturduğu yönünde bir sonuç bulunmadığı da belirtilmiştir (73). Bu sonuçlar da göz önüne alındığında, tez çalışmasına katılan ebeveynlerin çoğunluğunun 30-39 yaş aralığında olması, OSB'nin geç ebeveyn olma durumuyla olan ilişkisinin ileriye dönük araştırmalarda derinlemesine incelenmesi konusunda bir öngörü sunabilir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin çalışma durumları incelendiğinde, çalışan ebeveynlerin oranı %48.04 (n:49), çalışmayan ebeveynlerin oranı %51.96 (n:53), Bu veriler, örnekleme çalışmayan ebeveynlerin oranının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmadan elde edilen verilere göre, ebeveynlerin yeterlik algısının çocuklarının cinsiyetine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Demirdöven ve Özyürek (74) ile Ogelman ve Topaloğlu (75)'nin normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleriyle, Coşkun ve ark. (76) ile Ceran (77)'in ise üstün yetenekli ve serebral palsili çocukların ebeveynleriyle yürüttükleri çalışmalarında çocukların cinsiyetlerine göre ebeveynlerin öz yeterliliklerinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşımlardır. Hem bu tez çalışmasından elde edilen bulgu hem de yukarıda bahsedilen çalışmaların

bulguları, ebeveynlerin öz yeterlik algısında çocuğun cinsiyetinin ve normal gelişim gösterip göstermediğinin önemli bir faktör olmadığı yönünde yorumlanabilir.

Araştırmada, çocukların cinsiyetine göre günlük rutin kullanım düzeylerine ilişkin puanların karşılaştırılması incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, çoğu ölçümde cinsiyetler arası anlamlı bir fark bulunmamaktadır, ancak banyo rutinlerinde dikkate değer bir fark ortaya çıkmaktadır. Analizlerde dikkat çekici olarak “Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm.” İfadesine göre, kız çocukların ebeveynlerinin banyo rutinlerini daha eğlenceli ve etkileşimli hale getirmeyi erkek çocukların ebeveynlerinden daha fazla tercih ettikleri söylenebilir. Bu günlük rutinin kullanım durumuna bakıldığında, çocukların cinsiyetine göre farklılaşan bir sonuçla karşılaşmıştır.

Genel analiz sonuçlarına bakıldığında, çoğu günlük rutin ölçeğinde cinsiyetler arası farklar anlamlı değildir, bu da ebeveynlerin çocuklarının cinsiyetine göre rutinlerde farklı davranışlar sergilemediğini göstermektedir. Ancak, banyo gibi daha özel ve etkileşim gerektiren durumlarda, cinsiyete göre farklılaşan eğilimler ortaya çıktığı görülmüştür. Bu nedenle, ebeveyn davranışlarının çocukların cinsiyetine göre nasıl farklılık gösterdiğini daha derinlemesine anlamak için bu tür faktörlerin de dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmada, ebeveynlerin cinsiyetine göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği puanlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, özellikle “Bakımda Mükemmellik” boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir; annelerin ortalaması, babaların ortalamasından daha yüksek olduğu hesaplanmıştır. Diğer alt boyut olan “Mevcut Duruma Uyum Sağlama” ile ölçek toplam puanlarında ise cinsiyet farkları istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Annelerin, babalara göre bakımda mükemmellik alt boyutunda daha yüksek puanlar alması, annelerin bakım verme konusunda kendilerini daha yetkin hissettiklerini göstermektedir. Aynı zamanda araştırmada ebeveynlerin cinsiyetlerinin yoğunlaştığı kısmın anneler olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Akoğlu (78) tarafından Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan babalarla yürütülen bir çalışmada,

babalar çocuklarının tanısının getirdiği yaşam değişiklikleri nedeniyle annelerin çalışmadığını belirtmişlerdir. Babalar maddi sorumlulukları yüklenirken annelerin çoğunlukla evin günlük rutin işlerini ve çocuk bakımı gibi sorumlulukları üstlendiklerini açıklamışlardır. OSB tanısı olan çocukların anne ve babaları ele alındığında özellikle annelerin gün içinde çocukların eğitim, günlük rutinler ve öz bakımında çocuğuyla beraber bulunma ve babaların da eğitim ve diğer maddi giderler için çalışma hayatında bulunmaları annelerin bu boyutta daha fazla rol aldığını gösterebilir. Ayrıca, gelenekselleşmiş toplumsal cinsiyet rolleri de düşünüldüğünde annelerin çocuk bakımı konusunda babalara göre daha fazla rol üstlenmesi ve ön planda olması da bu sonuçta etkili olmuş olabilir.

“Mevcut Duruma Uyum Sağlamak” boyutunda ise annelerin ortalaması ile babaların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum, her iki ebeveyn grubunun da çocuğun mevcut durumuna uyum sağlama konusunda benzer düzeyde yetkinlik gösterdiğini ifade etmektedir. Bu, babaların da çocuklarına uyum sağlama ve günlük yaşamı yönetme konusunda anneler kadar aktif ve yetkin olabileceğini gösteren bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Gelişimsel açıdan riski bulunan çocukların anneleriyle yapılan bir araştırmada, bilişsel ve dil gelişimi alanlarında risk altında olan çocukların ebeveynlerinin öz yeterliliklerine bakıldığında; öz yeterliliğin de bu durumlardan etkilendiği görülmüştür (52). Araştırmadaki ebeveyn öz yeterliliği toplam puanları incelendiğinde, genel ebeveyn yeterliliği açısından anneler biraz daha yüksek puanlar almış olsa da babalarında ebeveynlik rollerinde önemli bir yeterlilik düzeyine sahip olduğu görülebilmektedir. Bu doğrultuda, araştırmanın analizlerine göre elde edilen sonuçlar, ebeveynlerin cinsiyetine bağlı olarak bakımda mükemmellik boyutunda belirgin farklılıklar olduğunu, ancak mevcut duruma uyum sağlama ve genel öz yeterlilikte ebeveynler arasında büyük farklar olmadığını göstermektedir.

Araştırmada günlük rutinleri kullanım düzeylerine ilişkin ebeveynlerin cinsiyetlerine göre aldıkları puanların karşılaştırılması yapılmıştır. Günlük rutinleri kullanımlarını değerlendiren kontrol listesi maddelerine ilişkin alınan puanlara göre, bazı maddelerde belirgin farklar çıktığı görülmüştür.

Ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım düzeylerine göre, “Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.” ifadesinde, annelerin ortalamasının, babaların ortalamasına göre sınırda anlamlı olduğu görülmüştür. Bu duruma göre, annelerin yiyecek hazırlama sürecinde çocuklarına daha fazla sorumluluk verdikleri görülmektedir. Ancak babaların gün içerisinde annelere göre paylaştıkları sorumluluklar değişkenlik gösterdiğinden dolayı çocuklarıyla bu rutinde birliktelik gösterdikleri vaktin değişkenlik gösterebileceği de göz ardı edilmemelidir. Aytekin ve ark. (79)’nın destekleyen çalışmasına bakıldığında, annelerin ev işleri, yemek yapma gibi toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisi ile bu rutinleri babadan daha fazla yerine getirdikleri söylenebilir ve buna bağlı olarak da annelerin bu rutinlerde çocuklarına daha çok sorumluluk vermesinin beklenen bir sonuç olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda “Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.” ifadesinde ve “Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.” ifadesinde annelerin ortalamasının babaların ortalamasına görece istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bu duruma göre, annelerin günlük aktivitelerde çocuklarıyla daha fazla zaman geçirdiklerini ve bu zamanları daha etkileşimli hale getirdikleri söylenebilir. Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı çocukları olan ebeveynlerle yapılan bir çalışmada, etkileşime dayalı tutumların, oyunları başlattığı, sürdürdüğü ve çocukların davranışlarına karşı verilen tepkilerin annelerde babalara göre daha fazla dönüt verdikleri söylenmiş olup aynı zamanda bu araştırmada da görüldüğü gibi annelerin birincil bakım veren kişi olmalarından dolayı çocuklarıyla günlük rutinlerde daha fazla vakit geçirdikleri düşünülmüştür (80). Bir başka günlük rutin ifadesi olan “Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.” ifadesinde, babaların ortalamasının annelerin ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Özellikle babaların bu tür etkinlikler sırasında teknolojik uyaranları daha fazla engelledikleri söylenebilir. Araştırmadaki analiz sonuçlarına paralel olarak, ebeveynlerin günlük rutinlerde cinsiyetine göre farklı roller üstlendiği ve farklı davranışlar sergilediği de söylenebilir.

Araştırmada ebeveynlerin yaş gruplarına göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği'nden aldıkları puanlar incelendiğinde, analizlerin sonuçları ışığında özellikle “Bakımda Mükemmellik” boyutunda anlamlı farklar olduğu görülürken, “Mevcut Duruma Uyum Sağlamak” ve “Toplam” puanlar arasında anlamlı farkların olmadığı görülmüştür.

“Bakımda Mükemmellik” boyutunda, 20-29 yaş grubundaki ebeveynlerin ortalamasının diğer yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı çıktığı görülmüştür. Bu anlamlılığa göre genç yaş grubundaki ebeveynlerin bakımda kendilerini daha az yetkin hissettikleri, yaş ilerledikçe bu yetkinlik algısının arttığını gösterilmektedir. Yaşın artmasıyla birlikte ebeveynlik deneyiminin artması ve bu deneyimin ebeveyn yeterlilik algısını pozitif yönde etkilemesi olası bir neden olarak değerlendirilebilmektedir. Özdemir (81) tarafından yürütülen araştırma sonucunda da bu bulguyu destekler nitelikte bir sonuç elde edilmiş olup genç yaşta ebeveyn olanların hayat deneyimlerinin daha az olması nedeniyle öz yeterliliklerinin de daha düşük olduğu bulunmuştur.

“Mevcut Duruma Uyum Sağlamak” boyutunda, yaş grupları arasındaki bu puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu, farklı yaş gruplarındaki ebeveynlerin çocuğun mevcut durumuna uyum sağlama yeteneklerinin benzer olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda “Toplam” puanlar incelendiğinde, bu farklar arasında istatistiksel olarak sınırda bir anlamlılık görülmektedir. Yapılan alan yazın araştırmalarıyla çalışmadan elde edilen bulguların bir uyum içerisinde olduğu görülmüştür. Literatür taramasında yapılan incelemelerde ebeveynlerin yaş değişkeni ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda ebeveynlerin yaşı ile ebeveyn öz yeterliği düzeyi arasında herhangi bir ilişki olmadığı ifade edilmektedir (53, 82, 83). Aynı zamanda Çattık ve Aksoy (53) yaptığı çalışmada ebeveynlerin deneyimlerinden daha çok çocuklarının gelişimsel yetersizliğe sahip olmasıyla ilişkili olarak; ebeveyn öz yeterliği ile ebeveynlerin yaşları arasında herhangi bir ilişkinin bulunmayışını açıklamışlardır. Bu sonuç, yaş değişkeninin ebeveyn öz yeterlik algısında önemli bir değişken olmadığını göstermektedir.

Alan yazın taramasında ebeveyn yaşı ve ebeveyn öz yeterliliği arasında anlamlı fark olmayan çalışmalara rastlansa da literatürde farklı çalışmalara da rastlanmıştır. Annelerle yapılan bir çalışmada öz yeterlilik algısının 26-30 yaş aralığında bulunan

ebeveynlerde, yaşı 36 ve üstü olan ebeveynlere göre daha yüksek düzeyde olduğu; 31-35 yaş aralığındaki ebeveynlerde ise öz yeterliliğin diğer yaş gruplarına göre daha da fazla çıktığı belirlenmiştir (81). Ancak Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocukların ebeveynleriyle yapılan bu tez araştırmasında otizmin de ebeveynler için getirdiği hem çocukların davranış problemlerine karşı hem de çocukların etkileşim ve iletişim güçlüklerine karşı bazı yıkıcı durumlarla karşılaşmaları da öz yeterliliklerini etkileyebileceği düşünülmektedir.

Araştırmada, ebeveynlerin yaş gruplarına göre günlük rutin kullanım düzeylerine ilişkin puanların karşılaştırılması incelenmiştir. Genel olarak, yaş grupları arasında çoğu ölçümde istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmamıştır, bu da farklı yaş gruplarındaki ebeveynlerin günlük rutinlerde benzer düzeyde performans gösterdiğini göstermektedir. Günlük rutinlerde ebeveynlerin rutinleri kullanım durumlarına bakıldığında; “Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum.” ifadesinin, “Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm.” ifadesinin, “Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm.” ifadesinin ve “Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.” ifadelerinde ebeveyn yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle günlük oyun rutinlerinin ebeveynlerin yaş gruplarına göre değişmemekte olduğu söylenebilir. Günlük rutinlerde oyun rutininin ve diğer rutinlerin çoğu iş birliği, etkileşim ve iletişim gerektirmektedir. Otizmin temelinde olan ise etkileşim, iletişim ve becerileri sürdürme gibi durumlar ise yoğun kullanıldığından ebeveynler açısından yaş gruplarında fark olmamasının nedenini açıklamaktadır. Oyun rutinleri ve diğer iletişim gerektiren tüm rutinler etkileşim ve iletişim becerilerini sürdürmeye dayanmaktadır ve OSB tanılı çocuklarda bu duruma dikkat edilerek iletişim kurulması önerilir (36). Dolayısı ile tanılı olan çocukların ebeveynlerinin de aldıkları özel eğitim hizmetleri kapsamında bu konuda uzmanlardan öneriler aldıkları ve danışmanlık hizmetlerinde vurgulanan bir konu olduğu düşünüldüğünde, ebeveyn yaşından bağımsız olarak bu rutinleri etkileşim ve iletişim temelinde değerlendirdikleri yorumlanabilir.

Genel olarak, bu analizler, farklı yaş gruplarındaki ebeveynlerin günlük rutinlerde genel olarak benzer yeterlilik düzeylerine sahip olduğunu, ancak bazı spesifik aktivitelerde küçük farklılıkların olabileceğini göstermektedir. Yaşın, ebeveynlerin çocuklarına yönelik günlük rutinlerdeki etkileşimlerini belirleyici bir faktör olarak ön plana çıkmadığı, ancak belirli durumlarda yaşın biraz olsun fark yaratabileceği anlaşılmaktadır.

Araştırmada, ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre Ebeveyn Yeterlik Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılması yapılmıştır. Analiz sonuçları, ölçek boyutlarında eğitim düzeyinin ebeveyn yeterlik puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermiştir. Gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynleriyle yapılan çalışmadan elde edilen bulgular da benzer şekilde, gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin öz yeterlilik algısının ebeveynlerin eğitim düzeyleri, cinsiyetleri ve gelir düzeylerine göre anlamlı derecede farklılaşmadığını, benzer biçimde ebeveynlerin öz yeterlik algıları ile yaşları arasında da bir ilişki bulunmadığını göstermiştir (53). Alan yazın çalışmalarını destekler nitelikte olan Coleman ve Karraker (82) ile Telef (84) de yaptıkları araştırmalarda, ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile ebeveyn öz yeterlilikleri arasında anlamlı farklar olmadığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak analizler eğitim düzeyinin ebeveyn yeterlilik ölçek puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır. Eğitim seviyesinin artması, ebeveynlerin kendilerini daha yetkin hissetmelerini sağlamakta yeterli olmayabilir. Bu durum, ebeveyn yeterliliğinin yalnızca akademik bilgi birikiminden ziyade, deneyim, kişisel beceriler ve çocuğa özel yaklaşımlar gibi faktörlerle de şekillendiğini düşündürmektedir. Yine bu bulguyu destekler nitelikte olan zihinsel engelli çocuklarla yapılan çalışmada (85) eğitim düzeyinin anlamlı farklar teşkil etmediği yönünde sonuçlar elde edilmiştir. Ancak ebeveynlerin eğitim düzeyi ile ilgili boyutta yapılan başka bir çalışmada (70) eğitim düzeyinin lise ve lisans mezunlarının etrafında yoğunlaşması durumu farklı analiz sonuçlarına varıldığını göstermektedir. Yine çalışmayı destekler nitelikte olan araştırmada ilköğretim eğitim düzeyine sahip olan annelerin eğitim düzeyi lise derecesinde olan ebeveynlere göre ebeveynlik algılarının daha güçlü olduğu belirlenmiştir (86). Bu bulguların aksine eğitim düzeyinin belirli bir aşamada olması ile sosyal etkilerin de eğitim ortam ve birikimiyle beraber arttığı da düşünülen, eğitim gibi tecrübeleri arttıran ortamlar sayesinde

ebeveyn öz yeterliliğinin de artması olası karşılandığı çalışmalar da mevcuttur. Bir araştırmada, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde öğrenim düzeyi lise veya üniversite olanların eğitim düzeyi ilköğretim olanlara göre daha fazla ebeveyn öz yeterliliği görülmüştür (84). Bir başka araştırmada, eğitim düzeyi lise ve daha fazla derecede olan ebeveynlerin, öğrenim düzeyi lise ve daha az derecede olan ebeveynlere göre daha fazla ebeveyn öz yeterliliğine sahip oldukları belirlenmiştir (87). Araştırmanın bulgularına zıt olan çalışmalar bulunsa da bu tez çalışmasının sonucuna göre, eğitim seviyesinin artmasının, ebeveynlerin kendilerini daha yetkin hissetmelerini sağlamakta yeterli olmayabileceği; ebeveyn yeterliliğinin deneyim, kişisel beceriler ve otizmlı çocuklarına özel yaklaşımlar gibi faktörlerle de şekillendiği yorumlanabilir.

Araştırmada, ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre günlük rutinleri kullanım düzeylerine ilişkin puanlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Analizlerin sonuçlarına günlük rutinlerin kullanımlarında eğitim düzeylerine yönelik anlamlı farklar olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber, bazı ölçütlerde eğitim düzeyi farklılıkları da gözlenmiştir.

“Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.” ifadesinde, lise mezunları ortalama 4,05, ön lisans mezunları ortalama 4,64 ve lisans mezunları ortalama 4,40 puan almıştır. Bu ölçümde eğitim düzeyi arttıkça puanlarda artış gözlenmiş ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Ön lisans ve lisans mezunları, çocuklarıyla etkileşimli zaman geçirme konusunda lise mezunlarına göre daha yüksek performans göstermiştir. Eğitim düzeyi artışının ebeveynlerin günlük rutinlerinde çeşitliliğini arttıran bir etmen olduğu düşünülebilir.

“Çocuğumla birlikte gün içerisinde kitap incelediğimiz bir zamanımız vardır.” ifadesinde de ön lisans ve lisans mezunlarının puanları lise mezunlarına göre daha yüksektir. Bu bulgu daha yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarıyla kitap okuma gibi eğitim odaklı aktivitelere daha fazla zaman ayırdıklarını göstermektedir.

Bu çerçevede elde edilen sonuçlar eğitim düzeyinin ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdikleri kaliteli zaman ve eğitim odaklı aktiviteler üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, temel günlük rutinlerde eğitim düzeyinin büyük bir fark yaratmadığı da görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça, ebeveynlerin çocuklarıyla daha fazla etkileşimde bulunma ve onlara daha fazla öğrenme fırsatı sunma eğilimi gösterdiği düşünülmektedir. Bu bulgular, eğitim düzeyinin, özellikle eğitimle ilgili faaliyetlerde ebeveyn tutum ve davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Araştırmada, çocukların tanı aldığı yaş gruplarına göre ebeveyn yeterlik ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması yapılmıştır. Bu ölçümler, ebeveynlerin bakımda mükemmellik, mevcut duruma uyum sağlama ve toplam yeterlilik puanları açısından incelenmiştir. Analiz sonuçları, çocukların tanı aldığı yaşın ebeveyn yeterlilik puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, bu analizler çocukların tanı aldığı yaşın, ebeveynlerin yeterlilik algıları üzerinde belirgin bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik yetenek ve tutumları, çocukların tanı aldıkları yaşa bağlı olarak önemli ölçüde değişmemekte ve bu, ebeveyn yeterlilik puanlarına yansımaktadır. Bu bulgular, çocukların tanı aldığı yaşın, ebeveynlerin kendilerini ne kadar yetkin hissettikleri üzerinde önemli bir faktör olmadığını göstermektedir. Ancak yapılan bir araştırmada erken tanının ebeveyn öz yeterliliği üzerinde olumlu etkisinin olduğu belirtilmektedir (88). Buna rağmen araştırma bulgularına göre, tanı alma yaşının ebeveyn öz yeterliliğine olan etkisi ile ilgili anlamlı bir bulguya rastlanmadığı görülmektedir.

Araştırmada çocukların tanı aldıkları yaş gruplarına göre ebeveynlerin günlük rutin düzeylerindeki yeterlilikleri karşılaştırılmıştır. Veriler, çeşitli günlük etkinliklerde ebeveynlerin ne kadar yeterli olduğunu puanlayarak sunmaktadır. Analizlerde, çocukların tanı aldıkları yaşın ebeveynlerin günlük etkinliklerdeki yeterlilik puanları üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir.

Yemek saati rutinlerinde yiyeceklerin hazırlık aşamasında ve sofrayı toplama konusunda, çocukların tanı aldığı yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Bu, ebeveynlerin bu aktiviteyi yaş gruplarına göre farklı şekilde yürütmediğini gösterir. Öz bakım rutinlerinden diş fırçalama rutinine bakıldığında 3 yaş üzerinde tanı almış çocukların ebeveynleri diğer gruplara göre daha yüksek puan almıştır, ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum, ebeveynlerin bu öz bakım alışkanlığını çocuklarına kazandırmada genel olarak tutarlı davrandıklarını düşündürebilir. Ev işi rutinlerinde çocuklara sorumluluk verilmesi konusunda da çocukların tanı aldığı yaşa göre rutin kullanım durumu değişmemektedir. Bu aktivitede ebeveynlerin tutumu, çocuğun tanı aldığı yaşa bağlı olarak değişiklik göstermemektedir. Oyun rutininde çocuklarla oyun oynama veya çeşitli aktiviteler yapma konusunda, tüm yaş gruplarında benzer yeterlilik puanları görülmüş, burada da anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Rutinlerdeki bulgu sonuçlarına göre, ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşim kurma biçimlerinin, çocuğun tanı aldığı yaşa özgü olmadığını gösterdiği düşünülebilir.

Çocukların oyun oynamayı talep etmesi için teşvik etme konusunda, 1-2 yaş arası tanı almış çocukların ebeveynleri diğer yaş gruplarına göre daha yüksek puan almış, fakat bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu, çocukların tanı aldığı yaşa göre ebeveynlerin teşvik biçiminin değişmediğini belirtmektedir.

Çocuklarla kitap okuma ve onlara görsel ipuçları kullanarak karar verme gibi eğitsel rutin süreçlerinde, 3 yaş ve üzeri OSB tanısı almış çocukların ebeveynleri daha yüksek puan almış olmasına rağmen bu farklar da istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum, ebeveynlerin bu tür eğitsel etkinliklere genel bir yatkınlığı olduğunu ve çocukların tanı aldıkları yaşın bu rutin üzerinde belirgin bir etki yaratmadığını ortaya koymaktadır. 3 yaş ve üzeri çocuklarda eğitsel beceriler ön plana çıkmakta olup yapılan bir araştırmanın sonuçları küçük yaşta (0-18 ay) çocuğu olan ebeveynlerin kitap okurken daha dikkat çekici ve betimleyici şekilde kitabı çocuklara aktardıkları; daha büyük yaşta (3-6 yaş) çocuğu olan ebeveynlerin ise soru sorarak ve geri bildirimler almaya çalışarak kitap okuma rutini gerçekleştirdiklerini göstermiştir (89). Bu araştırma ışığında bulgu incelendiğinde; ebeveynlerin yaş gruplarına göre kitap

okuma için gerekli etkileşim ve iletişim temelli davranışları sergiledikleri düşünülmektedir.

Tüm bunlara paralel olarak çocukların tanı aldıkları yaş gruplarına göre ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumlarına yönelik öz yeterliliklerinde önemli bir fark bulunmamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik günlük rutinleri kullanım durumları, çocukların tanı aldığı yaşa göre genel olarak tutarlılık göstermektedir, bu da ebeveyn davranışlarının bu demografik faktörden bağımsız olarak şekillendiğini göstermektedir.

Ebeveynlerin çocuk sayısına göre ebeveyn yeterlilik ölçeğinden alınan puanlardan elde edilen sonuçlar, ebeveynlerin çocuk sayısına bağlı olarak bakımda mükemmellik, mevcut duruma uyum sağlama ve genel ebeveyn yeterlilikleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu sonuçlar, ebeveyn yeterliliklerinin, çocuk sayısı arttıkça değişmediğini, ebeveynlerin çocuk sayısının artışıyla başa çıkma konusunda yeterli adaptasyon gösterdiğini ve çocuk sayısının bu yeterlilikler üzerinde belirgin bir etki yaratmadığını düşündürebilir. Ebeveynlerin, çocuk sayısı ne olursa olsun, çocuklarına bakım sağlama, onların ihtiyaçlarına uyum sağlama ve genel olarak yeterli ebeveynlik davranışı sergileme konusunda benzer düzeyde yeterlilik algısına sahip oldukları görülmüştür.

Ebeveynlerin çocuk sayısına göre günlük rutin kullanım durumunun karşılaştırılmasına yönelik analiz sonuçlarına bakıldığında çocuk sayısının ebeveynlerin günlük rutin kullanım durumlarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmektedir. Rutinlere bakıldığında, yemek yeme, yemek hazırlama, toplama, öz bakıma dayalı diş fırçalama, banyo yapma, ev işlerinde sorumluluk verme vb. oluşturulan günlük rutinlerde çocuk sayısının ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumlarını etkilemediği söylenebilir.

Çocuk sayısı arttıkça, özellikle üç çocuklu ebeveynlerin, kitap okuma ve oyun oynama gibi etkinliklerde daha düşük puan aldıkları gözlemlenmiştir. Ancak bu farklar çoğunlukla istatistiksel olarak anlamlı değildir. Örneğin, kitap okuma aktivitesinde bir

çocuklu ebeveynler ortalama 4,30 puan alırken, üç çocuklu ebeveynler 3,82 puan almıştır ($F=1.41$, $p=0.25$). Bu durum, ebeveynlerin daha fazla çocukla daha az etkileşimde bulunma eğiliminde olabileceğini gösteriyor olabilir, ancak genel olarak çocuk sayısının ebeveyn yeterlilik puanları üzerinde belirgin bir etkisi yoktur. Anlamli olmasa da kardeş sayısı ve kaliteli zaman geçirme konusunda yapılan bir araştırmada, kardeş sayısı arttıkça kaliteli zaman geçirme süresinin azaldığını belirtmiştir (90). Çocuk sayısı belirli rutinlerin yerine getirilmesinde çocuk sayısı arttıkça daha az kullanım durumu yaratıyor olabilir. Dolayısı ile benzer şekilde çocuk sayısının artması ebeveynin çocukla birlikte geçirdiği rutinlerin de kullanımının azalmış olmasında etkili olmuş olabilir.

Bu noktada, çocuk sayısının ebeveynlerin günlük rutinlerde gösterdiği üzerinde genel olarak önemli bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmaktadır. Ebeveynler, çocuk sayısı artsa bile günlük rutinlerde benzer bir performans sergilemektedirler, bu da ebeveynlerin çeşitli günlük aktivitelerde adaptasyon gösterme ve çocuk sayısına bağlı olarak etkinliklerini yönetme konusunda genel bir yetkinlik sergilediklerini göstermektedir.

Ebeveynlerin çalışma durumuna göre ebeveyn yeterlilik ölçeğinden alınan puanlardan elde edilen sonuçlar, ebeveynlerin çalışma durumuna bağlı olarak bakımda mükemmellik, mevcut duruma uyum sağlama ve genel ebeveyn yeterlilikleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkinin olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak bulgulara zıt olarak bir araştırmada çalışan ebeveynlerin, çalışmayan ebeveynlere göre daha fazla öz yeterliliği olduğu belirtilmiştir (91). Fakat bu durum OSB’li çocukların ebeveynlerinin öz yeterlilikleri ele alınan bu çalışmada, ebeveynlerin çalışma durumunun öz yeterliliklerinde bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Ebeveynlerin mesleklerine göre günlük rutin kullanım durumunun karşılaştırılmasına yönelik analiz sonuçlarına bakıldığında çalışan ve çalışmayan ebeveynlerin günlük rutin kullanım durumlarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmektedir. Çoğu rutinde, yemek yeme, yemek hazırlama, toplama, öz bakıma dayalı diş fırçalama, banyo yapma, ev işlerinde sorumluluk verme vb. oluşturulan günlük rutinlerde çalışan ve çalışmayan ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumlarını etkilemediği söylenebilir. Ancak “Evdeki rutin işlerde çocuğuma

becerilerine uygun sorumluluklar veririm.” maddesinde çalışmayan ebeveynler çalışan ebeveynlere göre evdeki rutin işlerde daha fazla sorumluluk verdiği görülmektedir. Bu durum, çalışmayan ebeveynler, evde daha fazla zaman geçirdikleri için çocuklarının ev işlerine katılımını daha fazla teşvik edebildiği düşünülmektedir.

Ebeveyn öz yeterlilikleriyle ilgili bulgulara genel olarak bakıldığında; “Bakımda Mükemmellik” alt boyutunda annelerin babalara göre, 30-39 yaş arasındaki ebeveynlerin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek öz yeterliliğe sahip olduğu ve öz yeterlilik arttıkça kitap okuma sıklığının da arttığı belirlenmiştir. 2-3 yaş arasında tanı alanları, 3 ve üzeri çocuğu olanların ise öz yeterliliğinin anlamlılığa yakın düzeyde olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumları ile ilgili bulgulara genel olarak bakıldığında ise; çoğu günlük rutinde annelerin babalara göre daha yüksek rutin kullanımı olduğu belirlenmiştir. Bu günlük rutinler gün içinde aktivite yapma/oyun oynama zamanının olması, etkinlik/oyun için çocuğu teşvik etme, etkinlik/oyun bitince oyuncak toplama, araştırma yaparak etkinlik planlama, kirlileri kirli sepetine atma gibi olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça ise, kitap okuma ve oyun oynama rutinlerini kullanımlarının arttığı görülmüştür.

Araştırmaya aynı zamanda kitap okuma rutini ile ilgili analizlerde anlamlılık kazanan regresyon analizi bulguları eklenmiştir. Kitap okuma rutinde ebeveynlerin eğitim düzeylerine ilişkin ve ebeveynlerin yeterlilik düzeylerine ilişkin anlamlılıklar elde edilmiştir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile çocuklarıyla kitap okuma skorları arasındaki ilişkiyi inceleyen basit doğrusal regresyon analizinin sonuçlarına göre, eğitim düzeyinin çocuklarla kitap okuma sıklığı üzerinde bir miktar etkisi olduğu; ebeveynlerin eğitim düzeylerinin çocuklarıyla kitap okuma sıklığı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etki yarattığı görülmektedir. Yani eğitim düzeyi arttıkça, ebeveynlerin çocuklarıyla kitap okuma skorlarının da arttığı belirlenmiştir. Bulguları destekler nitelikte olan kitap okuma durumu ile ebeveynlerin eğitim düzeylerinin karşılaştırıldığı bir araştırmada (92), birlikte kitap okumaya yönelik ve etkileşimli kitap okumaya yönelik görüşlerden elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin eğitim

düzeyleri arttıkça kitap okuma rutinlerinin de arttığı belirlenmiştir. Bulgular, genel olarak istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve sonuçlar, eğitim düzeyinin çocuklarla kitap okuma alışkanlığında önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Ebeveynler etkileşim temelli yaklaşıtları rutin kullanımlarında eğitim düzeylerinin de etkisi ile çocuklarıyla kitap okuma rutinlerini kullanım durumlarının arttığı söylenebilmektedir.

Ebeveynlerin yeterlik düzeyleri ile çocuklarıyla kitap okuma skorları arasındaki ilişkiyi inceleyen basit doğrusal regresyon analizinin sonuçlarına göre, öz yeterlik düzeyinin çocuklarla kitap okuma sıklığı üzerinde bir miktar etkisi görülmüştür. Kitap okuma sıklığı ve ebeveyn öz yeterliliği ile ilgili yapılan bir çalışmada (93), ebeveyn öz yeterlilik tutumları arttıkça çocuklarıyla kitap okuma sıklığının arttığı belirlenmiştir. Bu araştırmada da öz yeterlik düzeyi arttıkça, katılımcıların çocuklarıyla daha fazla kitap okuma eğiliminde olduğu ortaya konulmuştur. Yapılan araştırmada da benzer şekilde ebeveyn öz yeterlilik tutumları pozitif durumda olduğunda ebeveynlerin OSB tanılı çocuklarıyla kitap okuma rutininde etkisi olduğu söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez çalışması için yapılan araştırmalarda, Otizm spektrum bozukluğu tanısı olan çocukların ebeveynlerinin günlük rutinleri kullanım durumları ile ebeveyn öz yeterlilikleri incelenmiş olup günlük rutinleri kapsayan form ile ebeveyn öz yeterliliklerini yordayan ölçekle beraber görüşleri alınmıştır. Bu kısımda araştırmadan elde edilen sonuçlar açıklanmış ve ilgili sonuçlar kapsamında öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuç

Araştırma kapsamında Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı çocuğu olan 102 ebeveyne ulaşılmıştır. Günlük rutinelere katılımını değerlendiren form ile ebeveynlerin öz yeterliliğini değerlendiren ölçeğin analizden elde edilen sonuçları belirtilmiştir.

- Günlük rutinlerin maddelerinde ebeveynlerin cinsiyetine göre günlük rutinleri kullanım durumlarında anlamlı farklar belirlenmiştir.
- Araştırmaya katılan 102 ebeveynden 84 anne (%82.36) ve 18 baba (%17.64) katılım göstermiştir. Katılımcıların OSB tanılı çocuklarının çoğunluğu erkek (%69.61) olup %30.39'u 6 yaşındadır. Katılımcıların çocuklarının OSB tanısı alma yaşı, 1-2 yaş arası tanı alan çocukların oranı %39.22 (40 çocuk), 2-3 yaş arası tanı alan çocukların oranı %37.25 (38 çocuk) ve 3 yaşın üzerinde tanı alan çocukların oranı %23.53 (24 çocuk)'tür. Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımında çoğunluk 30-39 yaş olup %64.71 (66 kişi)'inden oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde lisans mezunu %43.14 (44 kişi) oranında olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu orta sosyoekonomik düzeyde olup %90.20 (92 kişi)'sini oluşturmaktadır. Katılımcıların çocuk sayısına göre dağılımı ise; bir çocuğu olanlar ve (%43.14) iki çocuğu olanlar (%36.27) çoğunluğu oluşturmaktadır.

6.1.1. Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği Elde Edilen Sonuçlar

- Ebeveynlerin yeterlilik algısının cinsiyete, yaşa göre farklılaştığı ve annelerin daha yeterli algıladığı; ancak öğrenim düzeyi, çocuk sayısı, tanı alma yaşı, eğitim düzeyine ve sosyoekonomik düzeyi değişkenlerine göre anlamlı derecede farklılaşmadığı görülmüştür.
- Yeterlilik ölçeğinin alt boyutu olan “Bakımda Mükemmellik” puan ortalamalarının 30-39 yaşta ve 2-3 yaş arasında tanı alma değişkenlerine göre anlamlı derecede farklılaştığı; “Mevcut Duruma Uyum Sağlama” alt boyutunda ve “Toplam” puanlarda değişkenlerde anlamlılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

6.1.2. Günlük Rutinleri Kullanım Durumu Formu’ndan Elde Edilen Sonuçlar

- Ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumlarına bakıldığında, annelerin gün içinde oyun/aktivite zamanının olması, etkinlik/oyun için teşvik etme, oyuncak toplama, araştırma yaparak etkinlik planlama, kirlileri kirli sepetine koyma, yiyecek hazırlama gibi rutinlerinde anlamlı farklılık olduğu; babaların ise teknolojik aletleri kapatma, dış fırçalama, banyo, kıyafet değiştirme, tuvalet teşviğinde bulunma gibi rutininde anlamlı farklılık olmasa da sonuçların annelerden yüksek olduğu sonucu görülmüştür.
- Banyo gibi öz bakım rutininin kız çocuklarında eğlenceli hale getirmenin daha yüksek olduğu sonucu görülmüştür.
- Ebeveynlerin eğitim düzeyi değişkeninde, kitap inceleme ve oyun oynama zamanı gibi rutinlerde lisans ve ön lisans mezunu olanların anlamlı farklılıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.1.3. Regresyon Analizi Sonucunda Elde Edilen Sonuçlar

- Regresyon analizinde ise kitap okuma skorlarının ebeveynlerin eğitim düzeylerine ve ebeveynlerin öz yeterliliklerine göre anlamlı farklılaştığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

- Ebeveynlerin öz yeterlilik düzeyi arttıkça çocukla kitap okuma sıklığı da arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

- Araştırma 3-6 yaş arasında olan Otizm Spektrum Bozukluğu tanımlı çocukların ebeveynleriyle yapılmıştır. Alan yazın incelendiğinde yaş aralığı ve OSB tanısı ile ilgili günlük rutinleri kullanımlarına yönelik araştırmaların azlığı dikkat çekmiştir. Ulusal bazda konu ile ilgili çeşitli araştırmaların daha detaylı ve derinlemesine yapılmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Böylelikle günlük rutinlerin çocukların gelişimini desteklemede daha işlevsel kullanılabileceği ebeveyn danışmanlığı uygulamalarının daha kanıta dayalı planlanabilmesi mümkün olabilecektir.
- Araştırmada özellikle babaların sayısının azlığı dikkat çekmektedir. OSB tanımlı çocuğa sahip ebeveynlerle yapılan araştırmalar mevcuttur ancak çoğu araştırmada annelerin sayısının yoğun olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlara bakıldığında annelerin çocuklarıyla oyun ve aktivite gibi rutinlerde daha aktif olduğu, babaların daha arka planda kaldığı görülmüştür. Literatürdeki bilgilere bakıldığında da babaların da çocuğun gelişiminde önemli rolleri bulunmaktadır ve özel gereksinimli çocuklar için de bu oldukça önemli görülmektedir. Bu nedenle babaların da aktif olabilmeleri konusunda gelişimsel destek programlarının bu konuda önemli katkılar sunacağı önerilebilir. Bu yüzden OSB tanımlı çocuğu olan babalarla ilgili araştırmaların da sıklığının artmasının literatürü destekleyeceği düşünülmektedir.
- Ebeveynlerin günlük rutinleri kullanım durumlarıyla ilgili günlük rutinleri düzenlemek ve OSB'li çocuklarla ebeveynlerin günlük rutin kullanımlarını arttırmak adına ebeveyn eğitimleri ile daha yoğun destekler verilebilir.

- OSB tanılı çocuğu olan ebeveynlerin de günlük rutinleri kullanım durumlarını belirlemek adına ölçek çalışmaları gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.
- Günlük rutinleri kullanımda ebeveynlerin öz yeterlilik algılarının bu araştırmada sonuçlanan kitap okuma rutinini etkilediği görülmüştür. Bu rutin ile ilgili ebeveynlerin öz yeterlilik algılarını güçlendirme adına çalışmalar yapılabileceği düşünülmektedir.
- Regresyon analizinde anlamlı fark kazanan kitap okuma rutininin ebeveynlerin eğitim düzeyine ve öz yeterliliğine bağlı olarak arttığı görülmüştür. OSB tanısı olan çocukların ebeveynleriyle kitap okuma rutini ile ilgili ebeveyn çalışmalarının detaylandırılabilceği ve ebeveynlere rutin desteği olarak eğitimler yapılabileceği önerilmektedir.

7. KAYNAKÇA

1. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing; 2013.
2. M.E.B. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 26184 Sayılı Resmî Gazete: 2006.
3. Nazik Fayız A, Palancı M. Otizmli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Öz Yeterlik, Yaşam Kalitesi Algısı ve Yılmazlık Düzeylerinin Aracı Değişken Analizi ile İncelenmesi. Eğitim ve Bilim. 2023;48:214 73-98.
4. Sytsma SE, Kelley ML, Wymer JH. Development and initial validation of the Child Routines Inventory. Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 2001;23:241–251.
5. Michelson W. Childcare and the Daily Routine. Social Indicators Research. Research on Time Use. 1990;23:353-366.
6. McWilliam RA, Scott S. A support approach to early intervention: A three-part framework. Infants and Young Children. 2001;13:55-66.
7. Zimerman A. Routines-Based Intervention: Parent Perspectives On Usefulness And Understanding [Thesis]. 2005.
8. McGee G, Jacobs H, Regnier M. Preparation of families for incidental teaching and advocacy for their children with autism. OSERS News in Print.1993;13:9-13.
9. Ratner N, Bruner J. Games, social exchanges, and the acquisition of language. Journal of Child Language. 1988;5:391-401.
10. Cripe J, Venn M. Family-guided routines for early intervention services. Young Exceptional Children. 1997;1(1):18-26.
11. Jennings D, Hanline MF, Woods J. Using Routin-based interventions in early childhood special education. Dimensions of Early Childhood. 2012;40 (2).
12. Brewin BJ, Renwick R, Schormans AF. Parental perspectives of the quality of life in school environments for children with asperger syndrome. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities. 2008;23(4):242-252.
13. Ektaş EE. Otizm tanısı almış çocukların annelerinin psikolojik dayanıklılık, öz duyarlılık ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Maltepe Üniversitesi; 2017.
14. Bandura A. Exercise of personel and collective efficacy in changing societies. Bandura A, editors. Self – efficacy in changing societies. USA:Cambridge University Press; 1995.
15. İnal AE, Aktürk Aİ. Examination of the psychological resilience, family resilience and life satisfaction of the parents of children with special needs and the parents of children with normal development. Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi, 2022;8(12):21-45.
16. Çattık M. Erken Çocuklukta Otizm Spektrum Bozukluğu. Diken İH, editör. 2022;2-16.
17. Hyman SL, Levy SE, Myers SM. Identification, evaluation and management of children with autism spectrum disorder. Pediatrics. 2020;145(1).

18. Kaya MO, Yöndem ZD. Otizmli çocuğu olan annelerde psiko-eğitim grup programının algılanan stres düzeyine etkisi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 2020;6(1):20-33.
19. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Prevalence and Characteristics of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 8 Years — Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, Morbidity and Mortality Weekly Report. [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi 2023]. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10042614/> .
20. Diken İH. Erken Çocuklukta Otizm Spektrum Bozukluğu: Temel Bilgiler. *Otizm Spektrum Bozukluğu: Tarihçe, Tanım, Sınıflandırma, Yaygınlık*. Diken İH, editör. Pegem Akademi. Aralık 2022;1:2-16.
21. Zablotsky B, Black LI, Maenner MJ, Schieve LA, Blumberg SJ. Estimated prevalence of autism and other developmental disabilities following questionnaire changes in the 2014 national health interview survey. *National Health Statistics Reports*. 2015;87:1-21.
22. Lord C, Brugha TS, Charman T, Cusack J, Dumas G, Frazier T, ve ark. Autism Spektrum Disorder. Primer. *Nature Reviews*. 2020;6:5.
23. Sartini EC, Knight V, Spriggs AD, Allday RA. Effects of systematic instruction and self-directed video prompting on text comprehension of elementary students with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorder*. 2020;72:101529.
24. Nealy CE, O'Hare L, Powers J, Swick D. The Impact of Autism Spectrum Disorders on The Family: A Qualitative Study of Mothers' Perspectives, *Journal of Family Social Work*. 2012;15(3):187–201.
25. Kazak A, Marvgn R. (1984). Differences. Difficulties and Adoption: Stress and Social Networks in Families with Handicapped Child. *Family Relations*. 1984;33(1):67-77.
26. DePape AM, Lindsay S. Parents' experiences of caring for a child with autism spectrum disorder. *Qualitative Health Research*. 2015;25(4):569-583.
27. Fernández-Alcántara M, García-Caro MP, Pérez-Marfil MN, Hueso-Montoro C, Laynez-Rubio C, Cruz-Quintana F. Feelings of loss and grief in parents of children diagnosed with autism spectrum disorder. *Research in Developmental Disabilities*. 2016;55(2):312-321.
28. Woodgate RL, Ateah C, Secco L. Living in a world of our own: The experience of parents who have a child with autism. *Qualitative Health Research*. 2008;18(8):1075-1083.
29. Fiese BH. *Family Routines and Rituals*. Yale University Press; 2006.
30. Fiese BH, Wamboldt FS. Family Routines, Rituals and Asthma Management: A Proposal for Family-Based Strategies to Increase Treatment Adherence. *Families, Systems, & Health*. 2000;218(4):405–418.
31. Toper Ö. (2022). Otizm Spektrum Bozukluğu: Davranışsal Özellikler. Diken İH, editör. *Erken Çocuklukta Otizm Spektrum Bozukluğu: Temel Bilgiler*. Ankara: Pegem Akademi; 2022.
32. Woods J, Goldstein H. When the Toddler Takes Over: Changing Challenging Routines Into Conduits for Communication. *Focus On Autism And Other Developmental Disabilities*. 2003;18(3):176–181.
33. Sameroff AJ, Fiese BH. Transactional regulation: The Developmental Ecology of Early Intervention. Meisels SJ, Shonkoff JP, editors. *Early Intervention: A Handbook of Theory, Practice and Analysis*. New York: Cambridge University Press; 2000.

34. Lubeck RC, Chandler LK. Organizing The Home Caregiving Environment For Infants. *Education and Treatment of Children*, Organizing Caregiving Environments for Young Children with Handicaps. 1990;13(4):347-363.
35. Boyce WT, Jensen EW, James SA, Peacock JL. The Family Routines Inventory: Theoretical Origins. *Social Science & Medicine*. 1983;17(4):193-200.
36. Töret G, Özdemir S, Gürel Özdemir Ö, Özkubat U. Otizmli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Çocuklarının Günlük Yaşam Özellikleri, Günlük Oyun Etkileşimleri, Problem Davranışlar ve İletişim Stillerine İlişkin Görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi* 2014;(15)1:1-44.
37. Bandura A. Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change- *Psychological Review*. 1977;34(2):191-215.
38. Bandura A. Self-Efficacy. Ramachaudran VS, editor. *Encyclopedia of human behavior*. New York:Academic Press; 1994;4: 71–81.
39. Arseven A. Öz Yeterlilik: Bir Kavram Analizi. *Turkish Studies. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 2016;11(19):63-80.
40. Bandura A. Self-efficacy: The exercise of control. Freeman WH, editör. Times Books, Henry Holt & Co; 1997
41. Bandura A. Self-efficacy mechanism in human agency. *American psychologist*. 1982;37(2):122.
42. Márk-Ribiczey N, Miklósi M, Szabó M. Maternal self-efficacy and role satisfaction: The mediating effect of cognitive emotion regulation. *Journal of Child and Family Studies*. 2016;25(1):189-97.
43. Coleman P, Karraker K. (1997). Self-Efficacy and Parenting Quality: Findings and Future Applications, *Developmental Review*. 1997,18:47–85.
44. Wittkowski A, Garrett C, Calam R, Weisberg D. Self-report measures of parental self-efficacy: A systematic review of the current literature. *Journal of child and family studies*. 2017;26(11):2960-78.
45. Troutman B, Moran TE, Arndt S, Johnson RF, Chmielewski M. Development of Parenting Self-Efficacy in Mothers of Infants With High Negative Emotionality. *Infant Mental Health Journal*. 2012;33(1):45–54.
46. Guimond AB, Wilcox MJ, Lamorey SG. The Early Intervention Parenting Self-Efficacy Scale (EIPSES) Scale Construction and Initial Psychometric Evidence. *Journal of Early Intervention*. 2008;30(4):295-320.
47. Ardelt M, Eccles SJ. Effects of mothers' parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on inner-city youth. *Journal of Family Issues*. 2001;22(8):944-972.
48. Jones TL, Prinz RJ. Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical psychology review*. 2005;25(3):341-63.
49. Machida S, Taylor AR, Kim J. The role of maternal beliefs in predicting home learning activities in head start families. *Family Relations*. 2002;51:176-184.
50. Coleman PK, Karraker KH. Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal*. 2003;24(2):126–148.

51. Özdemir G. Annelerin 3-6 yaş çocuklarına sağladıkları ev ortamının uyarıcılığı ile ebeveyn öz yeterlik düzeyi arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2019. Erişim tarihi: 19 Aralık 2021.
52. McGowan MW, Smith LE, Noria CV, Culpepper C, Langhinrichsen-Rohling J, Borkowski JG, Turner LA. Intervening with at-risk mothers: supporting infant language development. *Child Adolescent Social Work Journal*. 2008;25:245-254.
53. Çattık M, Aksoy V. Gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin sosyal destek, öz yeterlik ve yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [An examination of the relations among social support, self-efficacy, and life satisfaction in parents of children with developmental disabilities]. *Eğit ve Bilim*. 2018;43(195):65-77.
54. Aksoy V, Diken İH. Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 2009;10(1):59-68.
55. Harty M, Alant E, Uys CJE. Maternal self-efficacy and maternal perception of child language competence in pre-school children with a communication disability. *Child: Care, Health and Development*. 2006;33(2):144-154.
56. Diken İH, Diken O. Turkish mothers' verbal interaction practices and self-efficacy beliefs regarding their children with expressive language delay. *International Journal of Special Education*. 2008;23(3):110-117.
57. Maniadaki K, Sonuga-Barke E, Kakouros E, Karaba R. Maternal emotions and self-efficacy beliefs in relation to boys and girls with AD/HD. *Child Psychiatry and Human Development*. 2005;35(3):245-263.
58. Hasting RP, Brown T. Behavior problems of children with autism, parental self-efficacy, and mental health. *American Journal on Mental Retardation*. 2002;107(3): 222-232.
59. Hocaoğlu N, Akkaş Baysal E. (2019). Nicel Araştırma Modelleri-Desenleri. Ocak G, editör. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*; 2019.
60. Tuncer M, Nicel Araştırma Desenleri. Oral B, Çoban A, editörler. *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Pegem Akademi*; 2020.
61. Şahin B. Metodoloji, Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Tanrıoğan A, editör. 4. Baskı. Anı Yayıncılık; 2014.
62. Shrestha, N. Factor Analysis as a Tool for Survey Analysis. *American Journal of Applied Mathematics and Statistics*. 2021;9;4-11.
63. Mohammadi F, Rakhshan M, Molazem Z, Zareh N, Gillespie M. Development of parental competence scale in parents of children with Autism, *Journal of Pediatric Nursing*. 2020;50:e77-e84.
64. Vural B, Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde ebeveyn Yeterlilik Ölçeğinin Uyarlaması ve Ebeveyn Öz Yeterliliğini Yordayan Faktörler [Doktora Tezi]. Kayseri: Erciyes Üniversitesi; 2021.
65. Sönmez V, Alacapınar FG. Örnekleriyle Eğitimde Program Değerlendirme: Anı Yayıncılık; 2021.
66. Karaca S. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Gazi Kitabevi; 2021.

67. Sönmez V, Alacapınar FG. Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri: Anı Yayıncılık; 2013.
68. Turgut Y. Verilerin kaydedilmesi, analizi, yorumlanması: nicel ve nitel. Tanrıoğen A, editör. 4.Baskı. Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Anı Yayıncılık; 2014.
69. Batdı V. Bilimsel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik. Oral B, Çoban A, editörler. Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Pegem Akademi; 2020.
70. Zeydan NN, Yılmaz Bal H. Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin sosyal desteklerinin bakım verme yüküyle olan ilişkisi. Sağlık Akademisyenleri Dergisi. 2023;10(3):403-410.
71. Aydos S, Çalış ES. Otizm Spektrum Bozukluğu'nda Öncesi ve Sonrasıyla Tanı: Çocuk Gelişimci Bakış Açısıyla Bir İnceleme. Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi. 2021;4(1):31-53.
72. Yiğitoğlu E, Odluyurt S. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Koyan Doktorların Tıbbi Tanılama Sürecine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 2021;22(1):1-29.
73. Sandin S, Schendel D, Magnusson P, Hultman C, Suren P, Susser P ve ark. Autism risk associated with parental age and with increasing difference in age between the parents. Molecular Psychiatry. 2016;21:693–700.
74. Demirdöven B, Özyürek A. Okul öncesi çocuğa sahip annelerin ebeveyn öz yeterliliklerinin incelenmesi. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi. 2023;18(38):539-554.
75. Ogelman H G, Topaloğlu Z Ç. (2014). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn öz yeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2014;14(1):241-271.
76. Coşkun UH, Sağır TM, Girli A. Üstün zekâlı ve yetenekli çocuğu olan annelerin problem çözme becerilerinin bir yordayıcısı olarak ebeveyn yetkinliği. Uluslararası Eğitim Spektrumu Dergisi. 2019;1(2):106-130.
77. Ceran M A. Serebral palsili çocuğu olan ebeveynlerin öz yeterlik düzeylerinin belirlenmesi ve anne-baba ebeveyn öz yeterlik düzeylerinin karşılaştırılması [Yüksek Lisans Tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi: 2020.
78. Akoğlu G. Ankara'da yaşayan ve Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuğa sahip orta sınıf babaların babalık deneyimleri [Yüksek Lisans Tezi], Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2019.
79. Aytekin Ç, Artan İ, Bencik Kangal S, Çalışandemir F, Özkızıklı S. Çocukların Anne-Babalarına Yönelik Algılarının İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2016;1(38):168-188.
80. Oğuz H, Sönmez N. Otizmli çocuğa sahip ailelerde anne-çocuk ve baba-çocuk etkileşiminin incelenmesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 2018;19(1).
81. Özdemir AD. Bazı değişkenler açısından okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerinin ve ailelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları. Konya: Selçuk Üniversitesi; 2012.
82. Coleman PK, Karraker KH. Parenting self efficacy among mothers of school-age children:conceptualization, measurement, and correlates. Family Relations. 2000;49(1):13-24.

83. Al-Kandari HY, Al-Qashan H. Maternal self-efficacy of mothers of children with intellectual developmental disabilities down syndrome, and autism in Kuwait. *Child and Adolescent Social Work Journal*. 2010;27:21-39.
84. Telef B. Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin öz-yeterliklerinin ve psikolojik belirtilerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2013;15(1):33-49.
85. Olsson MB, Hwang CP. Socioeconomic and psychological variables as risk and protective factors for parental well-being in families of children with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*. 2008;52(12):1102–1113.
86. Öztürk M, Giren S. Annelerin ebeveynlik algıları ile çocuklarının problem davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2015.
87. Peacock-Chambers E, Martin JT, Necastro KA, Cabral HJ, Bair-Merritt M. The influence of parental self-efficacy and perceived control on the home learning environment of young children. *Academic pediatrics*. 2017;17(2):176-83.
88. Pektemir, M. M. Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerin Bakım Yükü ve Öz yeterliklerinin İncelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. KTO Karatay Üniversitesi: Konya;2023.
89. Işıkoğlu Erdoğan N. Erken Çocukluk Döneminde Çocuk-Ebeveyn Birlikte Okuma Etkinliklerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 2016;24:3.
90. Kılıç M. Aile ve Serbest Zaman İlişkisi: Düzce Örneği. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2011;5(1):27-49.
91. Jackson A P, Scheines R. Single mothers' self-efficacy, parenting in the home environment and children development in the two-wave study. *Social Work Research*. 2005;29(1):7–20.
92. Kıvrak Kunt P. 5-6 yaş çocukların annelerinin ebeveyn öz yeterlilik algılarının incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Konya: Selçuk Üniversitesi;2019.
93. Senechal M, Cornell EH, Broda S. Age related differences in the organization of parent-infant interactions during picturebook reading. *Early Childhood Research Quarterly* 1995;10 (3):317-37.

8. EKLER

EK –1: Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumları Kontrol Listesi

Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanım Durumları Kontrol Listesi	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman
1. Yemek saati/rutini bittikten sonra sofrayı birlikte toplama konusunda çocuğuma uygun teşviklerde ve yönlendirmelerde bulunurum (bardağı lavaboya/tezgâha koyma, tuzluğu yerine koyma, artan ekmekleri tekrar poşetine yerleştirme, vb.).					
2. Çocuğuma yiyeceklerin hazırlık aşamasında becerilerine uygun sorumluluklar veririm (kek çırpma, hamur yoğurma, bardakla su dökme, karıştırma, vb.)					
3. Dişlerini fırçalaması için çocuğumu yönlendiririm (nasıl fırçalayacağını anlatarak, görsel ipuçları sunarak, yanında bekleyip fırçalaması konusunda geri bildirim vererek, model olup birlikte fırçalayarak, vb.).					
4. Evdeki rutin işlerde (sofra hazırlamak, çamaşır asmak, temizlik yapmak, vb.) çocuğuma becerilerine uygun sorumluluklar veririm.					
5. Gün içerisinde çocuğumla birlikte oyun oynadığımız/çeşitli aktiviteler yaptığımız zamanlarımız vardır.					
6. Çocuğumu gün içerisinde en az bir kez oyun oynamayı ya da etkinlik yapmayı benden talep etmesi için teşvik ederim.					
7. Çocuğumla birlikte ne oynayacağımıza görsel ipuçları kullanarak (oyunlarla ilgili çeşitli görseller sunarak) karar verme sürecine yardımcı olurum.					
8. Çocuğumla birlikte gün içerisinde kitap incelediğimiz bir zamanımız vardır.					
9. Çocuğuma oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları ve malzemeleri toplaması için ona uygun yönlendirmeler yaparım.					

10. Oyun/etkinlik bittikten sonra oyuncakları veya malzemeleri çocuğumla oyunlaştırarak birlikte (etkileşimli) toplarız.					
11. Çocuğumla yapacağım etkinlikler için önceden araştırma/planlama yaparak uygun etkinlikler sağlarım.					
12. Çocuğumla birlikte oyun oynarken/yemek yerken/kitap okurken vb. televizyon, telefon vb. teknolojik araçları kapatarak ona odaklanırım.					
13. Tuvaleti geldiğinde çocuğumu bana söylemesi için çocuğumu teşvik ederim (“çiş/kaka geldi mi?, haydii tuvalete gidelim!, çiş/kaka tuvalete!” vb.).					
14. Çocuğumu kendi kıyafetlerini kendisinin değiştirmesi (çıkarma/giyinme) için teşvik ederim.					
15. Çocuğuma kirli kıyafetlerini kirli sepetine koyması için fırsat veririm.					
16. Banyo esnasında çocuğumla yapılacak işlemler hakkında konuşup, yönlendirerek banyoyu eğlenceli ve etkileşimli hale getiririm (Önce suyu başımızdan dökeceğiz, sonra şampuan ile saçımızı köpürteceğiz, sonra durulayacağız. şimdi lif vakti! Vücudumuzu yıkayalım, vb.).					

EK –2: Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği

	Çok Fazla	Fazla	Bazen	Az	Çok Az
1. Çocuğumun hastalığını kabullendim.					
2. Çocuğumla ilgilenirken sabırlıyım.					
3. Çocuğumun sözlerine ve davranışlarına karşı sabırlıyım.					
4. Olumsuz hislerimin ve duygularımın üstesinden gelebilirim.					
5. Çocuğumun eğitimi ve bakımını sürdürdüğüm için kendimden memnunum.					
6. Bir eş olarak görevlerimi iyi yaparım.					
7. Çocuğuma olan sevgim, onun eğitimi devam ettirme motivasyonumu artırır.					
8. Çocuğumun iyileşmesini umarak onu eğitmeye devam ediyorum.					
9. Çocuğum bir şey öğrendiğinde, onun eğitimi için daha fazla istekli oluyorum.					
10. Çocuğuma iyi bakabilirim ve onda doğru davranışı oluşturabilirim.					
11. Çocuğumun geleceğini iyileştirebileceğime inanıyorum.					
12. Her koşulda çocuğumun eğitimi sürdürmekten kendimi sorumlu hissediyorum.					
13. Çocuğumun eğitimi için, çocuğuma uygun ortam ve zamanı sağlarım.					
14. Çocuğuma doğru davranışı oluşturmayı öğretirken çok dikkatli davranırım.					

EK –3: Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği İzni

Postalarda arayın

9.398 ileti dizisinden 1.

Fwd: Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği Hk. Gelen Kutusu x

Şevval Bayram 12:46 (0 dakika önce) ☆ ↶ ⋮
Alıcı: ben ▾

----- Forwarded message -----
Gönderen: <birgul.vural@gop.edu.tr>
Date: 2 May 2023 Sal, 23:27
Subject: Re: Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği Hk.
To: Şevval Bayram <sevval.byrm50@gmail.com>

Çalışmada ölçeği kullanabilirsin, iyi çalışmalar dilerim

2023-05-02 12:47, Şevval Bayram yazmış:
> İyi günler Birgül hocam,
>
> Ben Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi bölümü
> yüksek lisans öğrencisi Şevval ÖZYER. Doç. Dr. Çiğdem AYTEKİN
> hocamın danışmanlığında tez çalışmamı yürütmekteyim.
>
> Çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Ebeveynlerde
> Ebeveyn Yeterlilik Ölçeğinizi izniniz dahilinde tezimde kullanmak
> istiyorum. Dönüşünüzü beklemekteyim hocam.
>
> İyi çalışmalar, güzel günler dilerim.
>
> Saygılarımla,

↶ Yanıtla ↷ Yönlendir

EK –4: Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu Etik Kurul İzni

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 01/08/2023 15:56
Sayı: E-35853172-302.08-00002990583
00002990583

Sayı : E-35853172-302.08-00002990583
Konu : Etik Komisyon İzni (Doç. Dr. Çiğdem AYTEKİN)

01/08/2023

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi: 19.07.2023 tarihli ve E-24015228-302.08-00002967256 sayılı yazınız.

Fakülteniz Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Şevval ÖZYER**'in **Doç. Dr. Çiğdem AYTEKİN** danışmanlığında yürüttüğü **“Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuğu Olan Ebeveynlerin Günlük Rutinleri Kullanımları İle Öz Yeterliliklerinin İncelenmesi”** başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Temmuz 2023** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Sibel AKSU YILDIRIM
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 439BE645-5009-4F91-B434-2B314A3EC723

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik
Ağ: www.hacettepe.edu.tr
Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992
Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Musa KAYA

Memur

Telefon: 3051008

EK –5: Orijinallik Raporu

Tez Orijinallik Raporu

ORIJİNALLIK RAPORU

% 14	% 13	% 8	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 2
2	openaccess.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	% 2
3	toad.halileksi.net İnternet Kaynağı	% 1
4	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
6	acikerisim.ticaret.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	earsiv.anadolu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	egitimvebilim.ted.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1

EK –6: Dijital Makbuz**Dijital Makbuz**

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen: Şevval Özyer
Ödev başlığı: ana metin
Gönderi Başlığı: Tez Orijinallik Raporu
Dosya adı: -TEZ-26072024_son10.docx
Dosya boyutu: 780.17K
Sayfa sayısı: 109
Kelime sayısı: 24,100
Karakter sayısı: 165,892
Gönderim Tarihi: 29-Tem-2024 10:51 ÖÖ (UTC+0300)
Gönderim Numarası: 2424254353

9. ÖZGEÇMİŞ